

[Finansministeren.]

for, hvad det ærede medlem hentydede til med sine bemærkninger om skinforhandlinger, eller hvad det var, der var foregået i går, og som jeg ikke har noget kendskab til. Jeg vil håbe, at det ærede medlem så meget mere værdsætter den imødekommenhed, som jeg mener at have vist på dette område, da det ærede medlem jo ved, at jeg har mine betænkeligheder ved at undtage ekspropriationserstatninger fra denne beskatning. Når jeg nu erklærer mig villig til at gå ind for tanken, er det et udtryk for, at jeg har villet stille mig imødekommende og gerne gør noget for at tilvejebringe enighed. Det ærede medlem ved også, at de betænkeligheder, jeg har, ikke er ganske uden saglig begrundelse.

Med disse ord skal jeg anbefale ændringsforslagene og lovforslaget til vedtagelse.

Viggo Hauch: Jeg vil gerne takke den højtærede finansminister for den klare udtalelse, han her har fremsat om sin stilling, og især for den redegørelse, den højtærede minister gav mig for sine forhandlinger med landboforeningerne. Jeg har ikke modtaget aktstykket om det endnu, så jeg måtte alene gå efter min forventning, og det er med stor glæde, jeg kan takke den højtærede finansminister for den forhandlingsvilje, han har vist, og som jeg i høj grad værdsætter. Jeg tør sige, at jeg skulle ikke være kommet med mine måske lidt bidske bemærkninger, som var fremkaldt af skuffelsen i går, hvis jeg havde været klar over, at den højtærede finansminister allerede var så vidt fremme med disse ændringer.

Jeg vil gerne tilføje, at jeg er helt klar på, at spørgsmålet om kapitalvindingsbeskatning ved ophør af stilling, som er rejst i det konkrete tilfælde ved mejeristernes henvendelse, ikke kan løses allerede nu, men jeg ser også i dette spørgsmål frem til, at den højtærede finansminister vil vise den forhandlingsvilje, som han i øvrigt har vist.

Så vil jeg gerne takke det ærede medlem hr. Mose Hansen for den tilslutning, han har givet til de principper, vi har nedlagt i vor forhandlingsskitse. Endelig vil jeg for en ordens skyld sige til det ærede med-

lem hr. Herluf Rasmussen — som fandt anledning til at bebrejde mit parti og det konservative folkeparti, at den skitse, som er optrykt i betænkningen, blev forelagt så sent for udvalget — at vi jo under slutningen af udvalgsarbejdet gjorde udvalget bekendt med, at det var vor hensigt at fremsætte et lovforslag udformet i paragraffer, fordi det var vort ønske, at vi, inden folketinget tog på ferie, kunne have behandlet spørgsmålet i et lovforslag udarbejdet i paragraffer. Men til trods for at den højtærede finansminister, har været behjælpelig med at stille meget fortræffelige embedsmænd til vor rådighed — det vil jeg gerne takke den højtærede minister for — har det ikke været muligt for os at få vore tanker udmøntet i paragraffer på helt tilfredsstillende måde, inden udvalgsarbejdet måtte slutte på grund af folketingssamlingens slutning.

Vi er lige så kede af det som det ærede medlem, men da jeg ikke tror, at det ærede medlem var til stede i udvalget den dag, jeg gjorde rede for det, har jeg her villet gøre det ærede medlem bekendt med, at vi er ikke kommet med skitsen i sidste øjeblik som en overraskelse, men er kommet med den som en nødhjælp, fordi det, vi først stiledede efter: at komme med paragraffer, desværre ikke på grund af tiden lykkedes for os.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslagene nr. 1, 2 og 3 og lovforslagets tekst, således ændret, vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet udvalgsbehandling.

Den næste sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til statsministeren af Axel Kristensen, Poul Sørensen, Henry Christensen, Damsgaard, Erik Eriksen, Asger Jensen, Poul Møller og Ninn-Hansen:

„Vil statsministeren formidle, at arbejdsmarkedets parter, Dansk Arbejds-

giverforening og Landsorganisationen De samvirkende Fagforbund, inden den ordinære forhandling påbegyndes, optager forhandlinger for at sikre, at der i fremtidige overenskomster ikke findes bestemmelser, der hindrer nogen i at udføre et arbejde, vedkommende evner, eller som begrænser og vanskeliggør adgangen til at udføre noget arbejde, samt for at sikre, at organisationsstrukturen heller ikke bevirker en sådan begrænsning?"

Ordføreren for forespørgerne (Axel Kristensen): For forespørgerne, det vil jo i praksis sige det konservative folkeparti og venstre, skal jeg begrunde vor forespørgsel.

Som følge af det hastige tempo, hvormed vor tekniske viden vokser, sker der så hastige og store ændringer i produktionsmetoder og teknik, at det for udviklingen og den produktionsfremgang, der skal give en langt højere levestandard, er overordentlig forsinkende, hvis produktionens størrelse på vigtige områder fortsat skal bindes til det antal arbejdere, der gennem de sidste 30 år har fået en uddannelse inden for et fag. Den uddannelse, der dengang blev givet, er kun nødvendig i forholdsvis færre tilfælde end tidligere. Hvis de faglærte kun anvendtes til den del af et arbejde, hvor deres særlige kunnen er nødvendig, og de i øvrigt suppleredes med ufaglærte, ville man inden for det pågældende område med det antal faglærte, der nu er, ved samarbejde med ufaglærte kunne præstere en produktion, der var langt større end nu. Den faglærte vil der altid være brug for, fordi hans alsidighed gør, at han foretrækkes for den tillærte.

Må jeg give et klart billede af forholdet med et eksempel. Hvis man for år tilbage skulle bruge en terning i stål, skulle der en meget, meget dygtig mand til med en fil i hånden at tildanne den med absolut rette vinkler. Nu saver man på en maskinsav stykket omtrent i mål og vinkel, lægger det på en magnetplan og lader en maskinelt ført fil om resten, og arbejderen har blot til opgave at vende stykket.

Hvor faglig uddannelse let kan erstattes af en tillæring, er det helt urimeligt, at produktionen skal være bundet til et antal faglærte, der ikke svarer til behovet, så

arbejdet ikke bliver udført. En tillæring kan ofte klares på kort tid, og omkostningen bæres af de fordele, både arbejder og arbejdsgiver får.

Den produktionsstørrelse, vi tidligere havde for den enkelte vare, var nøje knyttet til det velstandsniveau, der var dengang, altså til den almindelige befolknings købeevne på tidligere tidspunkter. Men den ændrede velstand gør det urimeligt at forbrugsmønstret i befolkningen ikke får mulighed for at tilpasses eller kun for at tilpasses urimelig langsomt til det virkelige behov, fordi produktionen af en række varer og goder gennem antallet af faglærte er bundet til det forbrug, der var tidligere, fordi dette tidligere forbrug igen har bestemt antallet af uddannede inden for området.

Hermed siger jeg jo ikke, at vi ikke skal uddanne flest mulige faglærte. Tværtimod. Der opstår i øvrigt stadig et behov for faglærte på nye områder. Ny teknik medfører, at der nogle steder mangler arbejdere og andre steder frigøres betydelige mængder af arbejdskraft. Man kan blot huske på, at gennem de sidste 14 år er der fra landbruget afgivet en arbejdsstyrke svarende til mere end 150.000 helårsarbejdere, og den samme linje ser man flere andre steder. Det er helt urimeligt, hvis således frigjort arbejdskraft ikke kan gå ind på de livsvigtige områder som f. eks. boligbyggeriet og lignende, men skal opsuges af mindre væsentlige produktioner.

Man må gøre sig klart, at mangelen på bevægelsesfrihed på arbejdsmarkedet meget let medfører, at man tvinges til at bruge produktionsformer og materialer, der ikke er de mest økonomiske, mens man ved helt at udelade brugen af faglærte ved nye metoder kunne frigøre sig for de overenskomstmæssige, produktionshæmmende bånd og således få en produktion, der ellers ville være umulig.

Hvis muligheden for et frit samarbejde mellem faglærte og ufaglærte var til stede, ville det ofte have givet et meget større resultat. Det er derfor også klart, at de ufri forhold, der næppe kendes i samme omfang andre steder, påvirker vor konkurrenceevne og dermed både importens og eksportens størrelse ugunstigt.

Det må også være indlysende, at kun

[Åxel Kristensen.]

med friere forhold på arbejdsmarkedet kan vi få et rimeligt indbyrdes forhold mellem lønniveauerne for de forskellige arbejdsgrupper. Det er her som andre steder, at tilbud og efterspørgsel er bestemmende for prisen. Det er da sådan, at når man ved begrænsende bestemmelser skaber den tilstand, at der på det faglærte område er større efterspørgsel efter arbejdskraft, end der kan dækkes, vil der blive større forskel i lønniveauerne end rimeligt under hensyn til den virkelige værdi af arbejdet.

Man opretholder på denne måde fortsat begrebet lavtlønnede i langt større omfang end nødvendigt. Vi får f. eks. det forhold, at det for mange arbejdere vil være svært at betale lejen for en lejlighed af en rimelig størrelse i et nybygget hus, for naturligvis kan man vanskeligt betale andre arbejdere en løn for at bygge bolig for sig, hvis denne løn er 50 pct. højere end den, man selv har.

Meget arbejde, der udføres i Danmark, er mindre værdifuldt end f.eks. det at bygge boliger, og netop dette mindre værdifulde arbejde er ofte det lavtlønnede. Hvis arbejdere kunne forlade sådant arbejde og få lov til at præstere mere værdifuldt og bedre lønnet arbejde, f.eks. det at bygge boliger, ville de gøre det, og værdien af produktionen, d.v.s. velstanden, ville blive større.

Ofte er det lavtlønnede arbejde ikke stærkt mekaniseret, netop fordi det er lavtlønnet, idet det som regel er højere løn, der med konkurrencen fremtvinger de arbejdsbesparende metoder. Det, at arbejdere forlader lavere lønnet arbejde, vil derfor ofte fremkalde en rationalisering og mekanisering for at muliggøre fortsat produktion, således at produktionen og velstanden også dermed stiger. Lavtlønsproblemet løses ikke gennem uproduktive særlige løntillæg, der betales af prisstigninger, men gennem rigtig anvendelse af arbejdskraften og rationalisering.

Det er vor opfattelse, at det offentlige i videst muligt omfang skal overlade parterne gennem fri forhandlinger at fastsætte lønninger og arbejdsretlige vilkår på arbejdsmarkedet, men forudsætningen må være, at parterne erkender, at de ikke hermed har nogen ret til at give nogle mennesker forrettigheder på andres bekostning, og at

løn og arbejdsretlige bestemmelser må øve ret over for den enkelte.

Dette må medføre, at de arbejdsretlige bestemmelser skal være almene, og at man vel kan bestemme, hvorledes et arbejde skal aflønnes, men ikke, hvem der må udføre det og derved give monopol på arbejdet for nogle. Det må være den fornemste ret mennesker har at få lov til at udføre et arbejde, de evner at udføre.

Når derfor organisationerne så åbenbart klamrer sig til en fortid, der ikke mere eksisterer, og dermed øver uret over for nogle og sinker fremskridt for os alle, er det ikke alene samfundsmagtens ret, men det er dens pligt at sige til og kræve, at arbejdsmarkedets parter skaber den fornødne frihed og ligeret.

Af det, jeg hidtil har sagt, har man sikkert forstået, at der ikke mindst er tænkt på vore boligproblemer, og tidspunktet for denne forespørgsel er da også valgt under hensyn hertil. Det er givet, at vi ikke får orden i vor økonomi, tilstrækkelig opsparing, rimelig rente o.s.v., før vi får klaret hele vort forkvaklede boligproblem, og så nævner jeg endda ikke her de store uheldige sociale og kulturelle følger af tilstandene.

Til løsning af hele problemet hører en stærk forøgelse af byggeriet, fordi vi med boligmangel ikke kan få den virkelig frihed, der højner boligstandard, og som hindrer misbrug ved udlejning. Alene gennem frihed og konkurrence kan vi forøge byggeriet ved en forudseende planlægning af arbejdet med mindst mulig anvendelse af menneskelig arbejdskraft og derfor til billigst mulige priser. Hertil kræves, at man kan disponere over væsentlig større byggeomodne arealer end nu, fordi et planlagt byggeri kun bliver virkelig billigt, hvis planen kan bruges gentagne gange, og hvis produktionen langt ud i fremtiden er sikret mod vilkårlige indgreb, så der virkelig er basis for de store investeringer, der er nødvendige for en rationel masseproduktion.

Derfor må byggeriet gives frit; men forudsætningen for, at friheden skal give mere byggeri og ikke blot lønglidning, er, at der kan fremskaffes den nødvendige arbejdskraft til dette større og bedre byggeri, og derfor må retten til at udføre arbej-

[Axel Kristensen.]

det også gives fri, som vi nu opfordrer statsministeren til at foranledige det.

Jeg har gang på gang gennem mange år hævdet dette i det høje ting, og hver gang fået det svar, at der er jo ingen ledige ufaglærte, der kan tilføres byggeriet. Der var mange år, hvor der var arbejdsløse, men en sådan påstand om manglende ledige betyder for det første, at man giver op over for opgaven, og det kan vi ikke, men dernæst er påstanden bygget på den helt forkerte mening, at man kun kan forøge produktionen, når man har en reserve af arbejdsløse at sætte til den. Hvis dette var rigtigt, kunne man jo aldrig forøge levefoden, når der er fuld beskæftigelse. Det er en helt igennem usund og i virkeligheden beskæftigelsesfjendsk tankegang. Sandheden er den, at man stadig med fuld beskæftigelse netop forøger produktionen pr. mand gennem rationalisering, så man samtidig formindsker forbruget af menneskelig arbejdskraft nogle steder og derved får frigjort arbejdskraft til andet arbejde.

Spørgsmålet er så blot, om man skal fortsætte med at lade de mere ligegyldige produktioner få hovedparten af den arbejdskraft, der frigøres på nogle andre områder, eller om vi af al vor evne skal søge at drage den over i det livsvigtige byggeri, og det finder vi at man skal, og det ikke alene til det utraditionelle, men til alt byggeri.

Ved det utraditionelle byggeri med alt det dertil knyttede anlægsarbejde mener jeg, at en mand pr. år mindst kan bygge en 3 værelses lejlighed. Det er over for mig hævdet af meget kyndige folk, at en man kan lave 2 lejligheder om året inklusive husets kloakarbejde; hertil kommer så veje og afskærende ledninger, alt hvad der skal til. Derfor tror jeg, at jeg er beskeden, når jeg siger, at en mand kan klare alt det arbejde, der skal til at fremskaffe en lejlighed. 10.000 mand trukket hertil vil betyde 10.000 flere lejligheder, vel at

mærke 3 værelses lejligheder, pr. år, og denne ydelse pr. mand kan ganske utvivlsomt forøges væsentligt, hvis byggeriet bliver frit. Huskes skal det, at når byggeomkostningerne nedsættes ved brug af færre menneskers arbejdskraft ved produktionen af den enkelte bolig, formindskes kapitalbehovet samtidig, og dette er meget væsentligt.

Ved byggeri af enhver art, reparationsarbejde og ombygning, anvendtes i 1963 i alt 42.000 faglærte arbejdere. Antagelig anvendtes heraf ca. 13.000 til boligbyggeri — jeg har ikke det nøjagtige tal, jeg har måttet foretage et skøn, så jeg skal ikke hæfte mig ved, om det er lidt mere eller mindre; det er størrelsesordenen, det her kommer an på. Det vil sige, at hvis 25 pct. af det samlede antal på 42.000 faglærte arbejdere inden for det førnævnte område kunne erstattes med ufaglærte, var der med henblik på de faglærte mulighed for en fordobling af boligbyggeriet. Disse tal er naturligvis kun nævnt for at angive størrelsesordenen af opgaven.

Det er helt klart, at med den fornødne frihed på byggeområdet er denne store forøgelse ikke nødvendig for en fordobling, for den rationalisering, der følger af friheden vil nedsætte det nødvendige timetal. Huskes må det, at vi ikke alene mangler boliger. Vi mangler skoler, universiteter, hospitaler, bedre fabrikker, bedre værksteder. Behovet er ganske simpelt enormt.

Der foreligger intet oplæg fra regeringen til at klare bolig- og byggeproblemerne. Det overlades til en kommende regering, men en sådan kommer først til samtidig med overenskomstforhandlingernes påbegyndelse, og den får derfor ingen rimelig mulighed for at rejse spørgsmålet over for arbejdsmarkedets parter. Denne mulighed foreligger så først om to år igen, hvis man da ikke vil øve vold på de afsluttede overenskomster, og det vil de fleste betænke sig på. Når så hertil kommer, at man ikke pludselig kan ændre mentaliteten, hverken hos arbejdere eller arbejdsgivere — og det

[Axel Kristensen.]

er helt åbenbart, at mentaliteten er imod dette — så vil ændrede juridiske overenskomstbestemmelser kræve tid for at give resultater. Hvis derfor regeringen ikke på forhånd vil vanskeliggøre det for en ny regering at gå i gang med bygge- og boligproblemerne, bør den tage et initiativ nu.

Vore synspunkter er ikke nye. Vi har fremsat lovforslag med samme hensigt flere år tilbage. Vi har sagt det gang på gang, og når vi har ventet med denne forespørgsel til den sidste time i folketingsperioden, skyldes det kun, at vi ville lade parterne i fred, medens de aftalte forhandlingsreglerne. Vi nærer intet ønske om at komme som en hund i et spil kegler.

Der kunne være anledning til en almindelig debat om arbejdsmarkedet i sin helhed. Det har vi afstået fra at inddrage i dette spørgsmål om fri arbejdsret for ikke at drukne i alle de andre problemer.

Jeg skal indtrængende opfordre den højtærede statsminister til at tage det initiativ, som vi her beder ham tage.

Statsministeren (*J. O. Krag*): I den forespørgsel, de ærede medlemmer har rettet til mig, og som det ærede medlem hr. Axel Kristensen netop har motiveret, anmodes jeg om at formidle, at LO og Dansk Arbejdsgiverforening optager visse forhandlinger, der skal sikre visse nærmere angivne mål.

Jeg er lidt i tvivl om, hvad de ærede forespørgere mener. Er det blot tanken at henlede de to hovedorganisationers opmærksomhed på, at de også fremover bør tage hensyn til de i forespørgslen nævnte forhold — som vi jo ved, at de i forvejen er opmærksomme på, og hvor en betydelig udvikling har fundet sted? Eller er det meningen, at man skal pålægge organisationerne at sikre et bestemt indhold i deres overenskomster?

Hvis det første er tilfældet, tror jeg, henstillingen vil være overflødig.

Hvis det sidste er tilfældet: at man ønsker, at der skal gives pålæg, vil jeg mene, at det hverken vil være rimeligt eller klogt. Som det ærede medlem selv nævnte, er organisationerne i færd med at udarbejde nye forhandlingsregler, der synes at kunne danne et godt grundlag for en fredelig og samfundsmæssigt holdbar løsning af fremtidige over-

enskomstsituationer. I en sådan situation vil enhver form for indgreb over for organisationsstrukturen, som det tilkommer parterne selv at fastlægge, være utilrådelig.

Dette svarer til indholdet af ILO-konventionen af 1948, ratificeret af Danmark i 1951, hvor artikel 3 bestemmer, at arbejder- og arbejdsgiverorganisationer er berettiget til selv at udarbejde deres love og bestemmelser, til i fuld frihed at vælge deres repræsentanter, til at ordne deres administration og virksomhed samt til at udforme deres programmer. Videre hedder det, at de offentlige myndigheder skal afholde sig fra enhver indblanding, som kan begrænse denne ret, eller som kan hæmme organisationerne i deres lovlige udøvelse heraf.

Hvis man har den opfattelse — og det går jeg ud fra at alle i det høje ting har — at det er at foretrække, at arbejdsmarkedets parter har fuld frihed til selv at forhandle om alle arbejdsmarkedets problemer, må også indblanding i de her nævnte forhold være uønskelig.

Om de forhold, som der her er tale om, vil jeg gerne sige, at der inden for begrænsede områder har foreligget og foreligger visse problemer i relation til bevægeligheden på arbejdsmarkedet, men at disse problemer både i omfang og i karakter er af aftagende betydning. Dette må ses i forbindelse med den tekniske udvikling, der på en lang række områder — og ikke mindst på byggeriets område — har præget erhvervene i de senere år, og som må ventes at tage yderligere fart i årene fremover. Som følge af den stigende rationalisering har det været muligt på en række områder at opnå en betydelig forenkling af arbejdsprocesserne.

Dette har igen medført, at en vis del af det arbejde, der tidligere har været udført af faglærte, nu udføres af ikke-faglærte eller tillærte arbejdere. Altså netop den udvikling, som det ærede medlem i sin motivering for forespørgslen lagde så stor vægt på at fremme. De enkelte fags arbejdsområder griber mere og mere ind i hinanden, hvad der har resulteret i, at arbejdsopgaver, der tidligere var knyttet til det enkelte fag, nu i stigende omfang bliver fællesanliggender for faglærte og ikke-faglærte eller for flere fag. Jeg kan nævne, at der på en række områder inden for byggefagene allerede er sluttet overenskomstmæssige aftaler om

[Statsministeren.]

fællesarbejder. En orientering herom blev i øvrigt givet til folketingsudvalget vedrørende boligloven.

Der kan her være tale om anvendelse af fællessjak, bestående af faglærte fra forskellige fag, men der er mærkbar tendens til i stigende grad at gå over til fællessjak, hvor både faglærte og ikke-faglærte arbejder sammen i fælles akkord.

I det hele taget har de senere års beskæftigelsesudvikling, bl. a. inden for byggesektoren, hvor montagebyggeriet i stigende grad trænger frem, været præget af de øgede muligheder for at inddrage ikke-faglært arbejdskraft i sådant arbejde, som tidligere kun blev udført af faglærte. På den måde får man ved hjælp af den ikke-faglærte arbejdskraft et betydningsfuldt supplement til den faglærte, altså netop det, det ærede medlem hr. Axel Kristensen så stærkt understregede at man burde have.

Til belysning af udviklingen kan jeg nævne, at antallet af faglærte svende, beskæftiget i byggeriet i 5 års perioden fra 1958 til 1963, steg med ca. 13 pct., medens antallet af beskæftigede ikke-faglærte i byggeriet samtidig steg med ca. 25 pct., altså med omtrent den dobbelte stigningshastighed. Den udvikling, som den ærede ordfører for forespørgerne hr. Axel Kristensen ønsker at lede os frem til, er altså allerede i fuld gang. Dette er da også en vigtig årsag til den meget stærke stigning i byggekapaaciteten og i byggeriet, der er sket gennem de senere år.

Ser vi på fordelingen mellem faglært arbejdskraft og ikke-faglært arbejdskraft, hvor der henholdsvis er tale om traditionelt byggeri og montagebyggeri, konstaterer vi, at forholdet stort set er det, at der ved det murede byggeri anvendes ca. tre fjerdedele faglært arbejdskraft og ca. en fjerdedel ikke-faglært arbejdskraft. Ved montagebyggeriet derimod er procenten mellem faglærte og ikke-faglærte forskudt således, at der her bruges halvt af hver.

I tilslutning til denne fordel ved montagebyggeriet har man tillige i dette byggeri haft mulighed for ved rationalisering at nedbringe antallet af mandetimer pr. etagemeter. Det er nedbragt så stærkt som fra ca. 19 timer pr. etagemeter til 10-11 timer pr. etagemeter, altså netop også et led i

den rationaliseringsproces og arbejdsbesparende proces, som det ærede medlem så rigtigt talte om; og jeg understreger, at det lille antal mandetimer i det rationaliserede byggeri selvfølgelig inkluderer det arbejde, der på forhånd er udført på fabrik og værksted, samt de arbejdstimer, der medgår ved transport af enhederne.

Montagebyggeriet vil fremover udgøre en voksende del af det samlede byggeri. Man ser det klart her i København. Jeg behøver blot at nævne de store byggeprojekter, vi alle kender: Gladsaxe, Ballerup og Albertslund. Så får man et indtryk af, hvad der er under udvikling. Endvidere er jo en overvejende del af industribyggeriet montagebyggeri, og det samme gælder byggeri af skoler og andre offentlige institutioner.

Der er for mig ingen tvivl om, at disse forhold er udtryk for en udvikling inden for byggeriet som helhed, der vil indebære, at de traditionelle grænser mellem de enkelte fag og grænserne mellem faglærte arbejdere og ikke-faglærte arbejdere vil komme til at aftage i betydning.

Det vil være det høje tings medlemmer bekendt, at regeringen på grundlag af boliglovens bestemmelser netop af de her nævnte grunde har påvirket udviklingen henimod en øget anvendelse af montagebyggeri, der, som jeg har belyst, er særlig egnet til at udføres af ikke-faglært arbejdskraft eller af tillært arbejdskraft. At disse bestræbelser ikke har været uden resultat i henseende til at inddrage et øget antal ikke-faglærte arbejdere i boligproduktionen, synes jeg klart fremgik af de oplysninger, jeg gav, og de tal, jeg nævnte som illustration.

Jeg tror, det vil være rigtigt at pege på, at en effektiv udnyttelse af de tekniske fremskridt gennem stigende anvendelse af ikke-faglært arbejdskraft ved rationaliserede arbejdsprocesser ikke ville have været mulig uden bedste bestræbelser fra organisationernes side med sigte på at nå frem til tidssvarende løsninger bl. a. på lavtlønsproblemet, som det ærede medlem hr. Axel Kristensen også talte om.

Til belysning af, hvad arbejdsmarkedets egne organisationer, de to hovedorganisationer har gjort, hvad deres bestræbelser har gået ud på, vil jeg minde om, at der mellem Landsorganisationen i Danmark og Dansk Arbejdsgiverforening i november

[Statsministeren.]

1960 er indgået en hovedaftale, og her er der optaget bestemmelser, hvori det i § 9, stk. 2, hedder — jeg beder om tilladelse til at citere —:

„Der bør i de kollektive overenskomster tilstræbes aflønningsformer, der er produktivitet fremmende og tillige giver arbejderne adgang til større indtjening end ved arbejde på almindelig timeløn, idet der i reglen, hvor det er muligt at lade samme arbejde udføre såvel på akkord som på almindelig timeløn, kan forventes en større arbejdsydelse og dermed større fortjeneste ved akkord eller lignende aflønningsform end ved timeløn.“

Videre siges det i hovedaftalens § 9, stk. 3:

„Der må ikke fra nogen side lægges hindringer i vejen for, at en arbejder udfører så meget og så godt arbejde, som hans evner og uddannelse tillader ham.“

Man skulle næsten tro, at det var et citat fra det ærede medlems ordførertale til motivering af forespørgslen, men det er det altså ikke. Det er et citat fra en aftale, der allerede er indgået mellem arbejdsmarkedets to hovedparter.

Jeg skal yderligere nævne, at Landsorganisationen og Arbejdsgiverforeningen i februar 1963 har indgået en rammeaftale om arbejdsstudier, der bl.a. indeholder følgende bestemmelse:

„Dansk Arbejdsgiverforening og Landsorganisationen i Danmark De samvirkende Fagforbund er enige om, at en bevarelse og udbygning af befolkningens levestandard, herunder en sikring af et højt beskæftigelsesniveau, er betinget af erhvervenes konkurrenceevne. Da konkurrenceevnen afhænger af en fortsat forøgelse af produktiviteten, er der derfor en fælles interesse for alle i, at der ved en yderligere udbygning af samarbejdet mellem parterne i produktionen arbejdes for en stadig forbedring af arbejdsmetoder og lønformer med henblik på en mere effektiv anvendelse af maskiner, materialer og arbejdskraft.“

Jeg synes, at der i disse bestemmelser på overbevisende måde gives udtryk for organisationernes ansvarsfølelse og vilje

til at formulere de kollektive overenskomster med henblik på at kombinere hensynet til at opnå en øget produktion med hensynet til at sikre et stigende lønniveau for arbejderne som helhed. Det forekommer mig i det hele taget, at det i betragtning af den udvikling, jeg har redegjort for, og hvis forløb har været afgørende præget af organisationernes aktive medvirken, er svært at finde en saglig motivering for, at der af regeringen skulle tages sådanne skridt over for organisationerne, som de ærede forespørgere har ment at burde gøre sig til talsmænd for. Organisationerne har vist, at de i så høj grad er opmærksomme på disse forhold, at en henstilling af denne karakter må synes at være overflødig.

Jeg finder yderligere at burde fremdrage, at selve den høje beskæftigelse, som det lykkeligvis har været muligt at fastholde i de senere år, har været en meget stærkt medvirkende årsag til den øgede bevægelighed på arbejdsmarkedet og til liberaliseringen af faggrænserne.

At det indtil nu er lykkedes at fastholde den høje beskæftigelse, fremgår af de seneste ledighedstal. Pr. 13. maj i år var der for hele landet af alle arbejdsløshedsforsikrede 1 pct. ledige. For Dansk Arbejdsmands og Specialarbejder Forbunds vedkommende var tallet 1,3, for byggefagene 0,5 og for metalfagenes arbejdsløsheds-kasser 0,8. Det er virkelig minimale arbejdsløshedsprocenter, og i antallet af ledige er her indregnet sådanne arbejdere, som er ledige, fordi de er på vej fra beskæftigelse ét sted til beskæftigelse et andet sted, ligesom det ikke helt lille antal arbejdere, der tager del i kursus forskellige steder landet over, også er medregnede som arbejdsløse.

Disse meget lave ledighedstal er jo samtidig en dokumentation for, at der ikke findes grupper af ikke-faglærte, der holdes ude fra beskæftigelse på grund af fagbe-grænsninger. Forholdet er endda det, at der er forekommet tilfælde, hvor regeringen har modtaget henvendelse fra arbejdsgiverside — jeg kan her konkret nævne vore eksportslagterier — om bistand til at fremskaffe arbejdskraft til erstatning for de arbejdere, der har forladt slagterierne for at tage beskæftigelse i byggeriet, fordi de i byggeriet opnåede bedre lønninger end

[Statsministeren.]

på de arbejdspladser, de gik fra. Man ser altså, at den udvikling, som det ærede medlem hr. Axel Kristensen påkalder, allerede er så stærkt i gang, at den højt-ærede arbejdsminister modtager besvæ-
ringer og klager fra visse arbejdsgivere over, at de mister deres arbejdskraft på grund af, at de ufaglærte går over til at blive beskæftiget netop i byggeriet.

Selv i et samfund med høj beskæftigelse — og det er klart, at denne regering fortsat vil søge den meget høje beskæftigelse fastholdt — vil der være arbejdergrupper, der som følge af tekniske og økonomiske ændringer i erhvervsstrukturen må søge beskæftigelse inden for andre arbejdsområder, ligesom også selve den forøgede anvendelse af en højere teknik stiller forøgede krav til kunnen og viden hos dem, der bliver inden for deres hidtidige arbejdsområde. Derfor er en stadig forøget adgang til uddannelse fornøden, og det er samfundets pligt at medvirke hertil ved, at det nødvendige uddannelsesapparat stilles til rådighed for arbejderne. I sig selv vil sådanne uddannelsesmuligheder medvirke til at fremme bevægeligheden på arbejdsmarkedet og til at fremme de ikke-faglærtes overtagelse af arbejdsoperationer, der hidtil kun har kunnet udføres af de faglærte.

Regeringen betragter det som en påtrængende opgave at fremme en videre udbygning af de uddannelsesforanstaltninger, der er etableret på grundlag af loven om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere. Denne lov har vist sig at være en betydelig landvinding på et område, der tidligere med en vis ret kunne karakteriseres som forsømt. Siden 1960 har de på grundlag af lovens bestemmelser nedsatte 19 brancheudvalg, som dækker op imod 80 pct. af alle ikke-faglærte arbejdere, taget dette uddannelsesarbejde op i praksis.

Brancheudvalgene og uddannelsesrådet har indtil nu tilvejebragt undervisningsplaner for 28 emnerækker med i alt 90 kurstrin, således at lovens hensigt med hensyn til at grundlægge et smidigt uddannelsessystem synes godt på vej til at blive virkeliggjort. Det stadig stigende antal elever på de i kraft af loven oprettede kur-

sus viser tydeligt, at loven imødekommer et stort behov. Fra 1960-61 til 1963-64 er elevantallet steget fra ca. 4000 til op imod 10.000.

Hvad specielt angår kurserne inden for bygge- og anlægsgangene, er antallet af elever fra 1960-61 til 1963-64 steget fra ca. 1.800 til ca. 4.500. Denne kraftige stigning i elevantallet dækker imidlertid næppe det aktuelle behov. Jeg tror, vi skal regne med, at man vil komme op på betydelig større elevantal. Inden for bygge- og anlægsvirksomhedens brancheområde må man på lidt længere sigt regne med et permanent elevtal på omkring 8.000, og jeg tror ikke, det er urealistisk at regne med et samlet årligt elevtal, der til sin tid vil ligge på omkring 10 pct. af ikke-faglærte arbejdere.

Det, der er sket på dette område, og som her er under opbygning, er vistnok det, der får størst betydning for løsningen af de problemer, vi her drøfter: større bevægelighed, større produktivitet og deraf følgende højere aflønning.

De ærede forespørgere gør sig efter min opfattelse skyldig i et fejlsyn, hvis de tror, at den smidiggørelse af forholdene på vort arbejdsmarked og den bedring af de lavtlønnedes vilkår, som ligger både organisationerne selv og regeringen så stærkt på sinde, vil kunne fremmes gennem indblanding i arbejdsmarkedets organisations- og overenskomstforhold.

Der er for mig ingen tvivl om, at en vigtig vej til løsning af disse problemer går gennem en stadig udbygning af rammerne for uddannelsesarbejdet for de ikke-faglærte i takt med det behov, der er konstateret. Jeg vil her gerne benytte lejligheden til at slå fast, at regeringen med den største opmærksomhed følger forholdene på dette felt og er indstillet på at følge udviklingen op med de foranstaltninger, som situationen til enhver tid måtte kræve.

Der kan måske yderligere være grund til at nævne, at regeringen, forinden de ærede medlemmer fra venstre og det konservative folkeparti havde fremsat deres forespørgsel, havde truffet beslutning om nedsættelse af et sagkyndigt udvalg, der skal have til opgave at foretage en overvejelse af byggeproblemer — herunder byggeriets arbejdskraftproblem. Dette udvalg er nedsat, og det er tanken, at udvalget i de nærmest

[Statsministeren.]

kommende måneder skal undersøge mulighederne for gennemførelse af umiddelbart virkende foranstaltninger, der vil kunne fremskynde den igangværende rationalisering og effektivisering af boligbyggeriet og derigennem sikre en billigørelse af byggeriet. Det er samtidig pålagt udvalget at foretage en undersøgelse af den inden for byggeriet beskæftigede arbejdsstyrke og dennes fordeling på faglærte og ikke-faglærte, af udviklingen i beskæftigelsen og ledigheden samt af arbejdskraftens produktivitet. Når resultatet af udvalgets arbejde foreligger, vil regeringen selvsagt være rede til at sætte ind med foranstaltninger på de områder, hvor der måtte vise sig behov herfor.

Til slut vil jeg gerne sige, at jeg er tilfreds med, at de ærede forespørgere har givet mig lejlighed til over for det høje ting at gøre rede for regeringens stilling til en kreds af problemer, hvis rette løsning er af vital betydning for hele vort samfund. Jeg håber imidlertid, at det af redegørelsen klart vil være fremgået, at et reageringsinitiativ med sigte på at udøve påvirkning over for arbejdsmarkedets organisationer, sådan som de ærede forespørgere har lagt op til det, næppe kan tjene et nyttigt formål.

Ordføreren for forespørgerne (Axel Kristensen): Den højtærede statsminister gav udtryk for, at han var i tvivl om, hvad vi tilstræbte med vor forespørgsel, og nævnte vist en konvention om organisationernes ret til at ordne deres egne forhold.

I de bemærkninger, hvormed jeg motiverede vor forespørgsel, siger jeg klart, at det ikke er hensigten med forespørgslen at rejse tvivl om en organisations ret til selv at bestemme sin form eller til gennem overenskomst at fastsætte løn og arbejdsvilkår for et arbejdes udførelse, men blot at sikre, at enhver har ret til at udføre et arbejde, vedkommende evner at udføre.

Det betyder ikke, at vi vil blande os i strukturen; det betyder blot, at hvis en mand kan udføre et arbejde og en arbejdsgiver vil antage ham til det og lønne ham efter overenskomstreglerne, så skal han have lov til det, og så skal ingen organisation

kunne forbyde ham at udøve den fornemste ret, mennesker har, nemlig retten til ved ærligt arbejde at præstere den størst mulige værdi til gavn for sig selv og sin familie. Det er ganske klart, og det behøver man ikke at gøre mere indviklet.

Den højtærede statsminister nævnte forhandlingsreglerne. Vi har netop ventet, til forhandlingsreglerne var færdige; det gjorde jeg opmærksom på. Jeg har nylig læst disse forhandlingsregler; de minder i en forbløffende grad om venstres program — det har det ærede medlem hr. Hans Rasmussen også givet udtryk for nogle gange — og det kan naturligvis kun glæde mig, at man har tænkt ens på disse områder; det er vel ikke så underligt, det gør vi så tit. Når man samtidig arbejder med problemerne forskellige steder og arbejder fornuftigt med dem, så bliver tankegangen tit ens. Men spørgsmålet om, hvordan og efter hvilke regler man forhandler for i videst muligt omfang at undgå konflikt, har ikke noget at gøre med de problemer, der er peget på i vor forespørgsel.

Den højtærede statsminister taler om vor forespørgsel, som om den alene drejede sig om byggeriet. Det gør den ikke; det er klart, at den gælder alment, og det har jeg udtrykkeligt sagt. Men det er mere at anskueliggøre problemet ved som eksempel at nævne et stort felt som boligbyggeriet, så man ikke behøver at nævne hver enkelt virksomhed, der har dette problem. Jeg kan imidlertid godt nævne flere sådanne tilfælde, hvis det er det, det drejer sig om. Det er et alment princip, vi ønsker fastslået, og som vi ønsker at den højtærede statsminister med sin autoritet skal stille sig bag ved, at man må have organisationer, der, selv om de må træffe aftaler om retsregler og om lønniveauer i videst mulig frihed, ikke må give enkelte grupper af Danmarks befolkning monopol på at udføre et arbejde, som andre også kan udføre. Det er dette, vi ønsker den moralske styrke stillet bag ved, fordi vi ved, at både i betydelige arbejdsgiverkredse og i arbejderkredse hænger man fast i en fortid. Det haster at få brudt denne forkerte indstilling, som hæmmer den forandring, den højtærede statsminister taler om. Statsministeren nævner, at man anvender ufaglært arbejdskraft i stadig stigende omfang. Ja, vist gør man da det, men det sker blot i et ganske overordentlig

[Axel Kristensen.]

langsomt tempo i forhold til det, hvori det kunne være sket.

Den højtærede statsminister taler om traditionelt byggeri og utraditionelt byggeri, altså montagebyggeri. Her er måske et eksempel på, at fordi man ikke kan få lov til at anvende til det traditionelle byggeri ufaglærte i tilstrækkeligt omfang, så tvinges man over i en anden form for byggeri. Først den dag der er den samme frihed begge steder, er vi i stand til at bedømme, om den ene metode er bedre end den anden. Det kan meget vel være, at det, at man ikke kan få bygget nok på den traditionelle måde, fordi den kræver håndværkere i større omfang end den utraditionelle, tvinger til montagebyggeri i stedet for.

Endvidere er forholdet det, at halvdelen af Danmarks befolkning bor i deres eget hus, altså i småhuse, og dér må man blive ved at anvende det traditionelle byggeri. Skal de ikke også have den mulighed? Vist må de da det. Den højtærede boligminister ryster på hovedet. Jeg ved da godt, at man også dér køber færdige køkkener og sætter ind. (*Boligministeren* [Carl P. Jensen]: Også færdige huse!). Ja, ja, helt færdige er de vel ikke; de skal vel laves, inden de er færdige.

Men det er da givet, at så er der ingen grund til at skelne mellem disse to ting, som den højtærede statsminister gjorde. Det er helt sikkert, at det, den højtærede statsminister talte om, var byggeri med en meget minutøs planlægning som det, der finder sted i Gladsaxe og Ballerup. Jeg kender det temmelig godt; en af dem, der har mest med det at gøre, er en af mine allerbedste venner, og jeg følger det med den største interesse. Det er planlagt så minutøst, at når man begynder et byggeri, som man gjorde f. eks. forrige efterår, og skal være færdig måske på tre fjerdingår med et meget stort antal lejligheder, bliver timeplanen korrigeret hver fjerde time hele vejen igennem, for at man kan se, om det fungerer. Det er et så fantastisk planlægningsarbejde, der skal til for at arbejde efter dette, at det kun kan anvendes på denne form for storbyggeri. Det vil ikke sige, at man ikke bruger maskiner og mere rationelle arbejdsmetoder, end man gjorde før andre steder. Denne form for byggeri er baseret på en fantastisk fornem planlæg-

ning, det er helt givet. Denne planlægning er også kostbar, og den kan ikke udnyttes fuldt ud under de forhåndenværende forhold, fordi man ikke har den fornødne frihed til at køre videre, fordi billiggørelsen ikke kommer til udtryk, fordi disse planer er så dyre, at hvis de ikke kan gentages, får de ikke den virkning, de skulle have.

Hvis jeg ikke er forkert underrettet, vil huslejen i de huse, man bygger med den fornemste planlægning, vi har ude i Gladsaxe, blive ganske lidt under 70 kr. pr. m², og boligministeren taler normalt om, at billigbyggeriet ligger på 75 kr. pr. m². Men det er et sidespring, som der ingen grund er til at fordybe sig mere i.

Det afgørende er, om man vil have, at den arbejdskraft, som frigøres ét sted, skal gå derhen, hvor den giver det højest mulige arbejdsudbytte, eller om den, fordi der er skranker, skal tvinges til at blive anvendt på mindre værdifuldt arbejde. Jeg har ikke talt om, at vi har arbejdsløse, og at vi skal afhjælpe en arbejdsløshed; jeg har talt om, at man må have denne frihed, så at det sikres, at de mennesker, som bliver fri ved, at man rationaliserer ét sted, derefter kan gå hen til den anden arbejdsform og den funktion, som giver den højest mulige produktion pr. mand. Det er den vigtigste ting, befolkningen har brug for, og den må ikke udelukkes ved nogle skranker. Alle de fremskridt, man har gjort på disse områder, kan jeg da kun være glad ved.

Der er en ting, som forbavser mig, når jeg ser tallene. Jeg håber, disse tal er rigtige; jeg har ikke selv pillet dem frem; der er jo grænser for, hvad man kan overkomme; men så vidt mig bekendt stammer de fra boligministeriets oplysninger. I disse oplysninger er det således — jeg ved ikke; jeg skal vel ikke have tilladelse til at citere nogle tal, jeg har skrevet op, for de stammer fra boligministeriet, men jeg kan sige, hvor de stammer fra i boligministeriets oplysninger; men her er det gjort op, hvor mange faglærte arbejdere der i alt arbejdede i nybyggeri, ved udbygning, med reparationer, med vedligeholdelse og med anlægsvirksomhed den 29. august 1961. Hvis vi tager alle disse grupper med, hele feltet, drejer det sig om 106.743 mennesker. Både i august 1962 og august 1963, ganske vist den 13. august 1963 — i alt i 3 år efter hin-

[Axel Kristensen.]

anden — var der 106.000. Der er altså ikke trukket folk til, uanset at man i denne periode i hele dette område har bygget mere utraditionelt, end man gjorde før, og den forøgede byggemængde skyldes altså alene rationaliseringen og ikke, at man har fået trukket folk til andre steder fra i noget omfang, der er afgørende. Derfor mener jeg stadig, mit standpunkt er berettiget.

Alle de ting, den højtærede statsminister læste op om vedtagelse i Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund, havde, så vidt jeg kunne høre, ikke noget med denne sag at gøre. Hvis jeg har hørt det rigtigt, sagde den højtærede statsminister, at man har truffet en aftale om, at man ikke må lægge hindringer i vejen for, at en arbejder udfører mest muligt og bedst muligt arbejde o. s. v. Ja, det vil sige dér, hvor han har lov til det. Det var en aftale, at man ikke måtte lægge loft over akkorderne, men det har jo ikke noget som helst at gøre med dette. Det er virkelig et spørgsmål, jeg personlig har arbejdet med for længe, længe siden; jeg tror, det var i 1953 eller 1954, jeg selv i en overenskomst skrev, at man må aldrig sætte akkorder ned, for når man aldrig gør det, er der en chance for, at folk udnytter dem. Det er den første forudsætning. Det afhænger ikke af en aftale mellem De samvirkende Fagforbund og Arbejdsgiverforeningen, om akkorder udnyttes. Det afhænger af, hvordan man optræder på arbejdspladsen, om arbejderne har tillid til, at der ikke, hvis de udnytter akkorderne, dagen efter kommer en mand og siger: nu sætter vi akkorden ned, for I tjener for meget.

Men i det, den højtærede statsminister læste op, var der intet som helst om frigivelse af arbejde, som folk var i stand til at udføre, og jeg mener ikke, at den højtærede statsminister kan skubbe dette fra sig. Det, jeg beder om støtte til, er, at man vil appellere til organisationernes moral og sige: vi ønsker at give jer den størst mulige frihed til at ordne disse forhold, fordi vi ved, at de mennesker, der arbejder med disse forhold, kender dem bedst muligt, og der kan meget let ske ulykker, hvis der kommer folk udefra og vil blande sig i det; men visse grundprincipper, visse retssynspunkter om menneskerettigheder, visse

nationaløkonomiske principper skal respekteres, og vi beder jer anlægge jeres politik efter, at jeres organisationer ikke må hindre noget menneske i at udføre noget arbejde, han evner at udføre, når han i øvrigt udfører det efter overenskomstens regler.

Det må det være rimeligt at sige. Det kan ikke være sådan, at organisationer har ret til at fratage mennesker retten til at arbejde, hvor de evner at arbejde. Vi kan træffe aftale om, på hvilke vilkår og til hvilke lønninger, men ikke om, hvem der må udføre det. Det er den retsopfattelse, vi vil have skal slå igennem, så at man kan sikre, at danske arbejdere trækkes hen til det mest værdifulde arbejde, for dette arbejde vil trække dem til, når det er det arbejde, der giver den højeste løn. Det er også princippet i al international samhandel. For hvad er det andet, end at vi laver det, vi bedst kan lave, det, der er mest værdifuldt, og som vi evner under vore forhold at lave, og så bytter vi det bort med varer, man andre steder er dygtigere til at lave, og på den måde får vi mere pr. mand, end vi producerer selv. Det er derfor, vi køber ure i Schweiz, de er dygtigere til at lave ure, det er de vant til, og det kan de. Det, det gælder om, er ikke, at man har folk, der laver alle ting her i landet, men at vores arbejdskraft anvendes dér, hvor arbejdsudbyttet er størst muligt. Det er en total urimelighed, at man kan anvende folk til alle mulige temmelig ligegyldige arbejder i kongeriget Danmark, og at al regulering skal ske over det byggeri, som vi savner i en forfærdende grad. Jeg nævnte før skoler, og jeg nævnte hospitaler; vi kan nævne alderdomshjem, vi kan nævne sygehuse, vi kan nævne om og om og om igen, hvor der er behov for byggeri — og så skal det være det eneste sted, hvor man tør regulere, stoppe kunstigt. Hvorfor? Fordi der kun er et givent antal faglærte her; de spiller også ind ved det utraditionelle byggeri, og de bestemmer, hvor meget man med den givne mængde faglærte og den givne teknik i dag kan bygge. Skal dette bestemme det? Vist skal det ej, når det ikke er nødvendigt. Det er det, vi kalder en urimelighed, og man må hjælpe os til at få organisationerne til at forstå, at denne tåbelighed vil man ikke kunne fortsætte med.

Vi ønsker ikke at stille forslag om love

[Axel Kristensen.]

om indgreb i dag; men vi ønsker, at det skal siges til parterne, så de forstår det, at det må være et almindeligt krav til dem, at de må øve ret og rimelighed på disse områder, så landet kan få løst sine problemer.

Hans Rasmussen: Jeg vil ingenlunde betvivle det ærede medlems gode vilje til at bringe forholdene i samfundet så godt i takt med hinanden som overhovedet muligt. I øjeblikket har vi nogle ganske få arbejdsløse, de er også ferme på fingrene, så hvis det ærede medlem skulle få tandpine, kunne han sende bud efter dem; så skulle han nok få tænderne trukket ud af smedene; det er de hurtige og rappe til.

Jeg mener nu, at talen i hvert fald i slutningen var præget af en vis forvirring, som vi bliver nødt til at anholde. Se, når forespørgerne fra venstre og det konservative folkeparti har rettet deres spørgsmål om eventuelle overenskomstmæssige begrænsninger med hensyn til arbejdskraftens anvendelighed til statsministeren, har det vel en bestemt hensigt. Man formoder, at spørgsmålet skal bringes ind på det taktisk-politiske plan, hvor det aldeles ikke hører hjemme. Hvis nemlig venstres og de konservatives forespørgere ville beskæftige sig med bevægeligheden på arbejdsmarkedet på et sagligt grundlag, så havde jeg fundet det mere rigtigt, om man havde rettet spørgsmålet til arbejdsministeren og drøftet det med ham.

Spørgsmålet om indgåelse af kollektive overenskomster, herunder den mellem de to hovedorganisationer indgåede hovedaftale, hviler simpelt hen på forudsætningen om anerkendelse af de modstående organisationer, der på arbejdsmarkedet er naturlige repræsentanter for arbejdsgiverne og arbejderne. Det forekommer mig som sagt ejendommeligt, at man nu har rettet forespørgslen til statsministeren, for lovgivningen har jo kun under særlige, ekstraordinære forhold beskæftiget sig med arbejdsmarkedets overenskomster. Jeg kan

ikke finde ud af, hvad det er for bestemmelser, der skal fjernes i det kollektive overenskomstsysteem for at sikre den størst mulige bevægelighed af arbejdskraften.

Jeg må minde de ærede forespørgere om, at professor Knud Illum i sine forskellige udgaver af „Den kollektive Arbejdsret“ — et dansk hovedværk på dette område — stærkt understreger, at de, der beskæftiger sig med arbejdsret, bør have et minimum af kendskab til hovedlinjerne i visse dele af den faste voldgiftsrets praksis. Dette synspunkt understreges også i en nylig udkommen bog vedrørende faglig voldgift fra marts 1964 af direktør Allan Rise, tidligere Dansk Arbejdsgiverforening. Heri præciseres, at det må anses for en nødvendighed for alle, der er ledere af faglige organisationer, og som arbejder med overenskomsterne, at have indblik i det praktiske liv, der rører sig på arbejdsmarkedet.

Men dette krav kan, som direktør Rise anfører det, i virkeligheden også rettes til en kreds, der er langt videre og går ud over organisationernes ledere og måske også til de ærede forespørgere. Det er nemlig min opfattelse, at hvis de forskellige forespørgere havde ofret et minimum af tid på bogen „Den kollektive Arbejdsret“ og på de mange afsagte faglige voldgiftskendelser, som direktør Allan Rise i sin bog har trukket frem, havde de bestemt ikke retten sådan forespørgsel til statsministeren.

Mellem Dansk Arbejdsgiverforening og Landsorganisationen De samvirkende Fagforbund har der gennem tiderne været rejst adskillige spørgsmål om arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet. Den faste voldgiftsret har ved adskillige lejligheder gennem sine kendelser udfyldt mangelfulde overenskomster. De er alle efter min opfattelse gået i den retning, at arbejdsgiverne har fået tillagt en stor ret — måske en for stor ret — når det drejer sig om at lede og fordele det almindelige arbejde. Fra arbejderside har vi gentagne gange rejst krav om, at denne ret skulle indskræn-

[Hans Rasmussen.]

kes, men det er altså ikke lykkedes os eller fagbevægelsen at komme igennem med sådanne ønsker.

Jeg vil gerne ved denne lejlighed — bl.a. for at få et par ord ind i Folketingsstidende om dette stridsspørgsmål, der har været stort mellem parterne på arbejdsmarkedet, og som navnlig var stort, da vi var uden faste aftaler, og som førte til den store arbejdskamp, der endte med septemberforliget i 1899 — sige, at der af De samvirkende Fagforbunds daværende formand, Jens Jensen, stilledes krav om, at man i det nye septemberforlig i 1899 indsatte en formulering — jeg beder om tilladelse til at komme med et citat nu og et til senere — som gik ud på følgende:

„Ligesom De samvirkende Fagforbund anerkender arbejdsgivernes ret til at lede arbejdet og anvende den arbejdskraft, de kan skaffe sig, således anerkender Arbejdsgiverforeningen, at arbejdets orden og fordeling bør ske under fornødent hensyn til arbejdernes rettigheder, og at der navnlig ikke må indføres nye arbejdsmetoder, som kan bidrage til at forringe forholdene for arbejderne, medmindre de forud har været genstand for forhandling mellem arbejdernes og arbejdsgivernes organisation.“

Arbejderne fandt dengang, at det var et minimum af krav, de havde stillet; men hvis man vil sammenligne ledelsesretten, som den endeligt fandt udtryk i septemberforliget, med det krav, man stillede fra arbejderside, så vil man hurtigt konstatere, at det var arbejdsgiverne, der fuldt ud fik deres ønsker gennemført. Arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet blev fastslået i forliget samtidig med retten til at anvende den efter deres skøn til enhver tid passende arbejdskraft — eventuelt endda med støtte fra arbejdernes hovedorganisation. Hvad kan arbejdsgiverne forlange mere, når det drejer sig om at flytte om på arbejdskraften?

Ved de forhandlinger, der i 1955-60 førtes om en revision af septemberforliget, var det ikke først og fremmest ledelsesretten, man fra arbejderside antastede. Vi ønskede indsat bestemmelser, der kunne indskrænke arbejdsgivernes ret med hensyn til usag-

lige afskedigelser, og på dette område nåedes et resultat. Derfor blev den ny hovedaftales afsnit vedrørende ledelsesretten ikke ændret i karakteren, men har nu følgende formulering:

„Parterne er enige om, at arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet og til at anvende den efter deres skøn passende arbejdskraft skal udøves på en over for arbejderne forsvarlig måde og således, at arbejdernes overenskomstmæssige rettigheder ikke krænkes.“

Nu vil jeg ikke fragå, at når arbejdsgiverne er indgået på en bestemmelse om, at arbejdernes overenskomstmæssige rettigheder ikke må krænkes, må hovedaftalens bestemmelser i dette afsnit vige, hvis der er arbejdsgivere, der i overenskomster og aftaler er indgået på visse indskrænkninger i deres ret til at lede og fordele arbejdet inden for det pågældende område. Det er imidlertid mit indtryk, at der ikke i ret mange overenskomster findes sådanne eksklusive bestemmelser. Tværtimod ligger det jo sådan, at arbejdsgiverne nøje følger bestemmelserne i hovedaftalen, og rimeligst ville det også være, at det overlades de interesserede parter selv at finde frem til de overenskomstmæssige bestemmelser, der skal anvendes i det praktiske arbejdsliv fremefter, i stedet for at politikere vil gøre sig kloge på forhold, som de af forståelige grunde ikke kan have indgående kendskab til. Hvis der i enkelte overenskomster skulle være sikret en bestemt arbejdskraft udførelsen af arbejdet, er det under hensyn til arbejdets tarv, og selv lovgivningen har jo måttet kræve forskelligt i den retning, bl. a. ved installationer o. lign. Altså, meget arbejde er forbeholdt dem, som nu engang har lært faget inden for et område.

Det er jo navnlig ledelsesretten, der har været gjort til genstand for en omfattende fagretlig behandling, og det fremgår klart af de mange domme, der er afsagt, først af den permanente voldgiftsret op til 1910 og derefter i rigt mål af den faste voldgiftsret, som nu kaldes arbejdsretten. Mange fra arbejdsgiverside ønskede beføjelser, som endog efter arbejdernes mening måtte gå ud over de i septemberforliget og senere hovedaftalen af november 1960 nedlagte forudsætninger til at lede og fordele arbejdet, har navnlig været gjort til genstand

[Hans Rasmussen.]

for behandling. Jeg kan i flæng nævne de emner, som direktør Allan Rise så grundigt har behandlet i sin bog, og som han har trukket frem:

1. retten til at antage uorganiserede arbejdere.
2. retten til at antage netop de arbejdere, arbejdsgiveren ønskede at beskæftige.
3. retten til at afskedige.
4. retten til at give direktiver for arbejdets udførelse.
5. retten til inden for overenskomstmæssige grænser at fastlægge arbejdstid og spisetider.
6. retten til at indføre kontrolforanstaltninger.
7. retten til at give reglementariske bestemmelser.

Det er altså alle disse arbejdsgiverdispositioner, som direktør Allan Rise navnlig gør til genstand for behandling efter de mange kendelser, som er faldet ved en faglig voldgift. Det er mit almindelige indtryk, at den sikring, som arbejdsgiverne har fået ind i hovedaftalen, og som danner kutyme for næsten hele det danske arbejdsmarked, er af en sådan karakter, at man absolut ikke behøver flere sikringer.

Efter den formulerede forespørgsel skulle der nu optages forhandlinger mellem de to parter på arbejdsmarkedet, og det er her, det var rimeligt at få at vide, hvad der skal forhandles om. Efter min opfattelse er der ikke fra arbejdsgiverne på arbejdsmarkedet rejst noget som helst krav, bortset fra hvad vi løste ved gensidige forhandlinger i den ny hovedaftale — og det er dog væsentligt hvad modparten vil. Jeg kan dårlig tro, at Dansk Arbejdsgiverforening er blevet konsulteret, før denne forespørgsel rettedes til statsministeren, for så var forespørgerne vel blevet belært om tilstandene, som de er i øjeblikket. Inden for jern- og metalindustrien forekommer forespørgslen os i hvert fald at være ganske overflødig, da vi inden for denne industri, hvor vi i øjeblikket eksporterer for 3,2 milliarder årlig, i vid udstrækning netop har erstattet faglærte arbejdere med ufaglærte. Efterhånden er mange af industriens fagligt betonede arbejdsprocesser blevet ændret til andre snævre specialer. Dette har muliggjort, at

man ikke i så høj grad som tidligere behøver at anvende højt kvalificeret arbejdskraft, men har uddannet ufaglærte arbejdere til bestridelse af et sådant arbejde — hvad netop den højtærede statsminister var inde på — hvor hele den proces foregår. Bevægeligheden inden for jern- og metalindustrien har aldrig været større, end den er i øjeblikket.

Må jeg dernæst sige, at personlig er jeg sikkert enig med den ærede ordfører, for jeg har også anset industriforbundsprincippet for det bedst egnede til sikring af en moderne organisationsstruktur, bl. a. fordi jeg mener, at vi i fagbevægelsen skulle organiseres i overensstemmelse med den udvikling, der har fundet sted i erhvervslivet. Så langt er vi imidlertid ikke kommet, selv om vi dog inden for jern- og metalindustrien har dannet et kartel, der betyder, at de ca. 155.000 medlemmer, der er beskæftiget inden for jern- og metalindustrien, står som medlemmer af kartellet og er underkastet den samme overenskomst — læg mærke til det! — hvad enten det er faglærte eller ufaglærte, kvinder eller mænd, ungarbejdere eller lærlinge. Vi kan således sige, at jernkartellet næsten fungerer som et industriforbund. Hvorvidt vi i øjeblikket skal gå videre, hænger sammen med de vanskeligheder, der rejser sig for de enkelte organisationer, som selvfølgelig ikke kan springe faser af en udvikling over. Her gælder nu engang en uomstødelig regel: at vi ikke kan sejle hurtigere i en konvoj, end at det langsomst drevne skib skal kunne følge med.

Hvis vi nu vil se lidt nærmere på bevægelserne i arbejdskraften inden for jern- og metalindustrien og inden for byggeindustrien — to områder, som særlig synes at interessere forespørgerne — viser det sig, at man inden for jern- og metalindustrien i 1948 beskæftigede 97.000 personer; heraf var de 39.000 ufaglærte, medens de 58.000 var faglærte arbejdere. I 1963 er tallet steget til 148.000. Heraf er de 63.000 ufaglærte og de 85.000 faglærte arbejdere. Der har således fundet store forskydninger sted, idet de ufaglærte arbejdere i tidsrummet 1948-63 beskæftigelsesmæssigt er steget med ca. 62 pct., medens de faglærte kun er steget med ca. 46 pct. Her er altså en klar forskydning over mod at beskæftige ufaglærte

[Hans Rasmussen.]

arbejdere, og herigennem er der da svar på, hvor en stor del af det overflødige folkehold i landbruget har fundet beskæftigelse.

Inden for bygge- og anlægsvirksomheden var der i 1948 beskæftiget i alt ca. 100.000 personer, medens tallet i 1963 er på 120.000. Da de faglærtes organisationer i denne år-række nærmest har stagneret i medlemstal, er hele tilgangen hentet fra de ikke-faglærtes rækker. Jeg kan f. eks. oplyse, at Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder Forbund er tilmeldt Byggefagenes Lands-sammenslutning med ca. 51.000 medlemmer, altså op imod halvdelen af hvad der beskæftiges inden for dette vigtige område.

De betragtninger, man således fra enkelte sider gør gældende om, at man på de forskellige områder er bundet til et vist antal beskæftigede, og at der ikke kan ske ændringer heri, er altså ganske misvisende, hvilket klart fremgår af hele udviklingen. Jeg kan blot henvise til det, den ærede ordfører for forespørgerne sagde her i tinget den 9. marts 1962; det findes i Folketings-tidende 1961-62, sp. 3519. Dér fremhævede det ærede medlem tilstanden inden for sit eget område, hvor man havde fuld bevægelighed og, så vidt jeg forstod, havde fundet frem til, at lønningerne skulle være ens, hvad enten arbejdet blev udført af den ene eller den anden; men det har det ærede medlem altså ikke kunnet formå at føre videre inden for Dansk Arbejdsgiverfor-ening, for i så fald havde forholdene måske på visse områder været lidt lettere.

Processen er altså i gang, og det er den både for de faglærte og de ufaglærte. Havde det ikke været tilfældet, kunne vi sikkert også spørge, hvorledes det havde været muligt for Danmark at opnå så stærk en økonomisk vækst, som der navnlig er forekommet inden for vort industriområde siden 1959. Den tilpasning, der skal finde sted i henhold til den skete udvikling, herunder rationalisering og anvendelse af moderne maskiner, lader sig bedst foretage ved rolige forhandlinger mellem de to parter, som er direkte interesseret heri.

Efter forespørgslens formulering kan det være lidt vanskeligt at vide, hvor langt forespørgerne agter at gå. Er det en tvangs-dirigering af arbejdskraften, man vil, for i

det øjeblik vi har fuld beskæftigelse, hvor skal vi så tage arbejderne fra? Så er det rigtigt, som det blev fremført, at kan vi få arbejdsbesparende maskiner, og kan man sætte ind ad den vej, er det klart, man kan flytte arbejderne over til andre processer. Når man sigter på, at ingen må hindres i at udføre et arbejde, som vedkommende har evner til at klare, ved jeg ikke, om man her mener, at vi også skal ind på de liberale erhvervsområder. Det er højest tænkeligt, at det ikke under alle forhold skulle være nødvendigt at tage de højere eksaminer for at kunne udføre arbejdet; men jeg har vanskeligt ved at forestille mig, at man her sigter på områder med advokater, ingeniører, teknikere af forskellig slags. Her kan arbejdet vel ikke være helt frit, her kan man vel ikke tage de ufaglærte arbejdere og efter en kortere oplæringsproces lade dem gå ind i sådanne vanskelige arbejder.

Jeg er imidlertid ikke uenig i, at vi ikke skal anvende overkvalificeret arbejdskraft, når det drejer sig om udførelse af forskellige specialarbejder, som enhver efter en kortere træning kan sættes til at udføre. Arbejdskraften er et af vore kostbareste råstoffer, og jo bedre vi kan tilrettelægge uddannelsen uden spild af tid og penge og føre mennesket frem til de opgaver, den enkelte kan bestride, jo lettere vil det være for det moderne samfund at fungere. Heri er der absolut ingen uenighed med den ærede ordfører.

Vi er på arbejdsmarkedet ganske klar over, at automatiseringen vil medføre en revolutionerende omlægning af vilkårene, herunder også af overenskomsterne for beskæftigelsen på arbejdsmarkedet. I denne udviklingsproces står vi også over for samfundsmæssige konsekvenser, som bliver af en helt anden karakter, end vi oplevede, da den tekniske revolution tog sin begyndelse i vort samfund og dermed faktisk skabte grundlaget for vor nuværende samfundsstruktur. Det varer måske ikke så længe, før automatiseringen også bringes ind over vore felter og vi får vanskeligt ved at beskæftige arbejdskraften på samme måde som det amerikanske samfund, der må registrere op imod 8 mill. mennesker, de ikke kan sætte i arbejde, altså op imod 6 pct.

Selv om den tekniske revolution i begyn-

[Hans Rasmussen.]

delsen skabte vanskeligheder ved maskinernes overtagelse af det fysiske slid, har vi fornuftmæssigt efterhånden affundet os hermed. Det er nemlig samtidig et vigtigt moment, at arbejdskraften ikke er blevet overflødiggjort, men tværtimod er blevet sat ind på mere krævende opgaver, alt efter som industrialiseringen skred videre frem. Denne udvikling er vi absolut ikke blinde for på arbejdsmarkedet. Vi forstår udmærket, at automatiseringen har medført sindrigt opbyggede maskiner, som er i stand til at præstere en langt større produktion, effektivitet og hastighed end den menneskelige arbejdskraft.

Selvfølge lig rejser nye fremgangsmåder i produktionen problemer, og der er naturligvis adskillige fagstolte arbejdere, der med bekymring ser, at man reducerer deres anvendelse i erhvervslivets tjeneste, hvorved kvalifikationer og faglige interesser overflødiggøres, og sådanne fagarbejdere kan ikke som tidligere øve personlig indflydelse på arbejdets færdiggørelse, men det må vi affinde os med. Vi er borte fra den tid, hvor vi kunne pleje fagstolthed.

Bevægelighedsspørgsmålet i en moderne udviklet industri spiller en betydelig rolle. Der kan opstå vanskeligheder, hvis der f. eks. i industrien opstår flaskehalse, et problem, som vi i øvrigt i jernindustrien i det store og hele har fået bugt med. Der kan være lokale vanskeligheder med bevægeligheden, men med modsat fortegn, hvis man har rigeligt med arbejdskraft, men ikke den stedlige produktion at kunne henvise til. Når man diskuterer bevægelighedsproblemerne, bør man ikke overse de vanskeligheder, arbejderorganisationerne har fået i de tilfælde, hvor arbejdsgiverne har sat ikke-faglærte arbejdere til at udføre de faglærtes tidligere arbejde, men til en arbejdsløn, der ligger stærkt under den, der blev betalt de faglærte arbejdere, trods det at det var den samme proces, de blev sat til at udføre. En sådan spekulation i bevægelighed har naturligvis fremkaldt stærke protester, navnlig på tidspunkter, hvor vi lå langt fra den fulde beskæftigelsesgrad. Faglærte arbejdere opfattede det som et ønske om at gøre dem overflødige til fordel for de ikke-faglærte, og bevæggrunden lå i den langt ringere arbejds-

løn. Fast og stabil fuld beskæftigelse er derfor den sikreste vej til endnu større bevægelighed, således som udviklingen navnlig i de seneste år har vist os.

Som forespørgerne fra venstre og det konservative folkeparti har formet deres forespørgsel til den højtærede statsminister, opfatter jeg det imidlertid på den måde, at der heri også ligger et tilsagn om at medvirke til, at der i overenskomster skal indføres bestemmelser, der muliggør, at hvis udførelsen af et arbejde overføres til andre arbejderkategorier end de traditionelle, må det betales med den pris, der hvilede på arbejdet. Gives der grønt lys for en sådan revision, vil bevægeligheden selvfølgelig mange steder kunne yderligere lettes. Det er en bestemmelse, som arbejdsgiverne hidtil har vægret sig stærkt ved at underskrive på; men har de ændret indstilling, får de selvfølgelig ingen vanskeligheder med arbejderne af den grund.

Til supplement af de forskellige lønsystemer har fagbevægelsen, hvad den højtærede statsminister også har været inde på, opbygget bestemmelser navnlig med henblik på arbejdsvurderingen. Når en arbejds-vurdering lægges til grund for arbejdets betaling, må lønnens størrelse være den samme, uanset om arbejdet udføres af faglærte eller ikke-faglærte, kvinder eller mænd, alt sammen noget, som jeg forstår er indført i den industri, som den ærede ordfører for forespørgerne har stået som leder af gennem mange år. Men når de ikke-faglærte arbejdere gennem en uddannelse efterhånden har specialiseret sig til at kunne overtage dele af de faglærtes arbejde, må der også heri ligge et udtryk for, at de kan opnå den samme løn. For så vidt dette kunne blive en generel foreteelse, der kunne vinde indpas i vore forskellige overenskomster, er jeg også sikker på, at bevægelighedsproblemet ville være sin løsning endnu mere nær.

Jeg tror således, at det havde været mere på sin plads, om venstre og det konservative folkeparti i stedet for at rette henvendelse til statsministeren ville have gjort deres indflydelse gældende i Dansk Arbejdsgiverforening og sikret en sådan lønbestemmelse i overenskomsterne, men som forespørgslen her er stillet, må jeg efter mit kendskab til arbejdsret både i teori og praksis, der giver

[Hans Rasmussen.]

arbejdsgiverne vidtgående bemyndigelser på dette område, nærmest karakterisere den som overflødig.

Ninn-Hansen: Den højtærede statsminister betegnede indholdet af den forespørgsel, vi har rettet til ham, som spørgsmål af vital betydning. Det synes jeg den højtærede statsminister har ganske ret i. Det er vel egentlig også fremgået af de bemærkninger, der i øvrigt er fremsat af den højtærede statsminister selv, af det ærede medlem hr. Axel Kristensen og det ærede medlem hr. Hans Rasmussen, at det for hele samfundsproduktionen, for, hvor langt vi kan komme også beskæftigelsesmæssigt her i landet, virkelig er af vital betydning, at man får klaret bevægeligheden på arbejdsmarkedet.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen skrev en kronik for nogle dage siden i Politiken, og jeg lagde med interesse mærke til, at det ærede medlem her fremhævede betydningen af konkurrence og bevægelighed inden for erhvervslivet. Alle er selvfølgelig tilhængere af, at arbejdskraften skal være bevægelig. Jeg synes da, man må få det indtryk, at når det er et spørgsmål af vital betydning, som statsministeren udtrykte det, er det også rigtigt på dette tidspunkt som angivet af det ærede medlem hr. Axel Kristensen at få en diskussion, en drøftelse af det her i tinget med det formål at få fjernet de bestemmelser, som kan hindre en sådan bevægelighed.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen fremhævede stærkt det, der er gjort af organisationerne for at opnå denne bevægelighed og fjerne sig fra forældede bestemmelser, og det ærede medlem pegede ganske naturligt for ham i særlig grad på jernindustriens forhold. Ja men jeg tror da, vi alle er fulde af anerkendelse af det, der er sket i arbejdsmarkedets organisationer og de enkelte organisationer i den retning. Vi ved alle, at den organisation, det ærede medlem står i spidsen for, er gået foran her, og at man dér har større bevægelighed end andre steder. Vi har også alle gennem flere år fulgt det ærede medlems tanker om industriforbund, og selv om det ærede medlem vel havde nogen vrede i sin røst over for os, vil jeg gerne understrege, at der så sandelig da ikke er nogen, der med denne fore-

spørgsel ønsker at pege fingre ad det, der er sket inden for den store jernindustri, inden for smedeforbundet, for det må da alle erkende, at både fra smedeforbundets og Dansk Arbejdsgiverforenings side er der gjort meget for at opnå en større bevægelighed, og vi ville også have haft et meget ringere samfund i dag, hvis der ikke var sket noget, hvis de oprindelige fagskranker havde virket i fuldt omfang. Det er klart, at så havde vi ikke haft den produktion og den levestandard, som vi har i dag. Spørgsmålet er blot, om det er tilstrækkeligt. Spørgsmålet er, om vi ikke stadig væk har bestemmelser i aftaler, bestemmelser af kutymemæssig art, der bevirker, at vi ikke opnår den bevægelighed, der er ønskelig, med de konsekvenser, som det ærede medlem hr. Axel Kristensen så rigtigt omtalte: at vi ikke får den produktion, vi ellers kunne opnå, at vi ikke får den rationalisering, der ville være ønskelig, at byggeriet bliver ladt tilbage, og at vi på længere sigt ikke når frem til den beskæftigelse, vi alle ønsker.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen mente, at denne forespørgsel lå på et taktisk-politisk plan, men det ærede medlem kom egentlig kun med ét argument for det, nemlig at forespørgslen var rettet til den højtærede statsminister. Nu har jeg altså svært ved at se, at vi, fordi vi ønsker at drøfte et spørgsmål med den højtærede statsminister, af den grund bringer sagen ned på et taktisk-politisk plan. Der har selvfølgelig ikke været noget ønske om at overse den højtærede arbejdsminister; vi vil også gerne drøfte denne sag med ham. Men når vi vil stille en forespørgsel, der går ud på, at der skal rettes henvendelse til de store organisationer, er det så ikke i overensstemmelse med den kutyme, vi har, at forespørgslen rettes til den højtærede statsminister? Vi vil gerne være høflige over for arbejdsmarkedets parter, Arbejdsgiverforeningen og LO. Vi vil i fremtiden om muligt være endnu mere høflige, end vi har været hidtil, for når vi ikke har lejlighed til at tale direkte til det ærede medlem hr. Hans Rasmussen her i denne bygning, så skal vi være ekstra høflige, når vi henvender os til organisationerne. Men vi ønsker ikke fra vor side at være så høflige, at vi på forhånd retter

[Ninn-Hansen.]

henvendelse til nogen organisation for at spørge, om vi i det høje ting må stille en forespørgsel, sådan som det ærede medlem antydede at vi burde. Jeg kan da på det ærede medlem hr. Hans Rasmussens spørgsmål vedrørende en henvendelse til Dansk Arbejdsgiverforening svare, at vi selvfølgelig ikke har rettet henvendelse til Dansk Arbejdsgiverforening, inden vi stillede denne forespørgsel. Der er ikke noget grundlag for at gå ud og spørge i nogen organisation, inden vi tager en sag op her; sådan har vi det i hvert fald ikke i de partier, der stiller denne forespørgsel.

Den højtærede statsminister henviste i sit svar til hovedoverenskomsten af 1960 — det var vistnok § 9 — og fremhævede de nye bestemmelser, der var kommet ind dér. Selv om den højtærede statsminister ikke ville benægte, at der fortsat findes bestemmelser i hovedoverenskomsten af 1960, der kan være egnede til at hindre en bevægelighed, så forstod jeg, at den højtærede statsminister ikke anser disse for særligt afgørende. Jeg måtte jo også forstå det ærede medlem hr. Hans Rasmussens bemærkning om, at forespørgslen er overflødig, på den måde, at der altså ikke findes hindringer for bevægeligheden af en sådan karakter og betydning, at vi bør drøfte sagen i det høje ting.

Jeg kan hverken være enig med den højtærede statsminister eller med det ærede medlem hr. Hans Rasmussen. Der findes dog stadig væk eksklusivbestemmelser; de findes endda i statens overenskomster med de ansatte. Ved tidligere lejlighed har der i det høje ting været nævnt nogle eksklusivbestemmelser — det var i en diskussion om organisationstvang — hvoraf man kan se, at staten direkte forlanger, at de pågældende, der beskæftiges, skal være medlem af bestemte forbund. Det fremgår af betænkningen over et lovforslag om arbejdsløshedskasserne, der blev fremsat i 1961-62, hvor disse eksklusivbestemmelser skal findes. Jeg kan bare pege på, at civilforsvarsstyrelsen har bestemmelser om, at man fortrinsvis beskæftiger folk, der er medlem af Bygningssnedkernes Fagforening, den kgl. grønlandske handel en bestemmelse vedrørende lager- og pakhusharbejderne, og vandbygningsvæsenet har

erklæret sig indforstået med ved alt smede- og maskinarbejde kun at beskæftige medlemmer af Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund.

Man kan altså ikke komme uden om, at sådanne eksklusivbestemmelser kan virke hindrende for bevægeligheden, og derfor er det en opgave, som den højtærede statsminister og hans regering, måske i dette tilfælde i særlig grad arbejdsministeren, kunne beskæftige sig med, at få ophævet disse. Jeg ved jo, at LO og Dansk Arbejdsgiverforening i videst muligt omfang søger at komme væk fra dem, og jeg synes, det ville være rigtigt, hvis staten gjorde det samme.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen henviser til, hvad professor Illum og direktør Allan Rise skriver, men det ærede medlem kan ikke komme uden om, at begge disse forfattere i deres bøger klart fastslår, at der findes bestemmelser af den karakter, vi ønsker at undgå ved denne henvendelse til de to organisationer: Jeg henviser til professor Illums bog, 1961-udgaven side 183, hvor der står følgende — jeg anmoder om tilladelse til at citere —:

„Når en kollektiv overenskomst er indgået om et vist arbejde, vil det være stridende mod forudsætningerne ved indgåelsen, såfremt arbejdsgiveren under overenskomstperioden vil gå over til at lade arbejdet udføre af helt andre kategorier af arbejdere end dem, som overenskomsten har tilsigtet at skabe aflønningsregler for.“

Det er altså en klar fastslåen af, at det problem, der her er rejst, i allerhøjeste grad findes. Og hvis vi ser på, hvad Allan Rise skriver i sin bog fra 1964, synes jeg, det ærede medlem hr. Hans Rasmussen var tilbøjelig til at glemme konklusionen, for heraf fremgår det jo ganske klart — selv om direktør Rise ikke vil lægge samme vægt på nogle afgørelser ved den faste voldgiftsret, som professor Illum gør — at disse hindringer for folks arbejde findes. Jeg anmoder i denne forbindelse om tilladelse til at citere, hvad der står på side 164; det hedder her:

„Retligt bindende indskrænkninger kan derfor kun foreligge i kraft af positive aftaler eller dermed ligestillede kutymmer.

[Ninn-Hansen.]

Det skal dog bemærkes, at retspraksis på en vis måde kan siges at give et noget fortegnede billede af virkeligheden, der som man ikke lægger nøje mærke til den sidste sætning og gør sig klart, at det heri tagne forbehold er betydningsfuldt. Det er nemlig en kendsgerning, at der inden for en række områder, især i håndværksfagene, er enten udtrykkelige overenskomstbestemmelser eller især kustomæssige regler, der forbeholder de faglærte arbejdere retten til fagligt arbejde og giver dem ret til at vægre sig ved at udføre ufaglært arbejde. Da de faglærte arbejderes rettigheder i disse henseender på mange områder ikke bestrides af arbejdsgiverne, opstår der her kun sjældent uoverensstemmelser, der fører til voldgiftssager.“

Bedre dokumentation kan der vel ikke gives af denne forespørgsels berettigelse og af de konsekvenser, som det ærede medlem hr. Axel Kristensen nævnte at disse skranke kan have for byggeriets vedkommende; og hvis det ærede medlem hr. Hans Rasmussen og andre skulle ønske direkte at få påpeget, hvor hindringerne står omtalt, vil jeg pege på f. eks. overenskomsten af 1961 mellem Centralforeningen af Tømrermestre i Danmark og Dansk Tømrer-Forbund, hvor der i § 21 står følgende, som jeg beder om tilladelse til at citere:

„Centralforeningen af Tømrermestre i Danmark og Dansk Tømrer-Forbund er enige om, at alt arbejde, der er omfattet af prisfortegnelsen, skal udføres af tømrersvende, og at det skal betragtes som brud på denne overenskomst, hvis de kontraherende parter eller deres medlemmer lader udføre arbejde eller arbejder på andre vilkår (akkord- og timelønsvilkår) end de i nærværende overenskomst fastsatte.“

Lignende bestemmelser kan det ærede medlem finde i murermestrenes overenskomst med murersvendenes forbund og snedkersvendenes tilsvarende.

Der findes altså sådanne hindringer, og det er hindringer, der medfører konsekvenser, som det ærede medlem hr. Axel Kristensen nævnte hindrer den heldige udvikling, vi ellers kunne have fået på arbejdsmarkedet. Men de

medfører også visse menneskelige konsekvenser. Vi har vel alle et ønske om, at man ikke holder nogen tilbage her i samfundet, hvis de selv har kræfter og lyst til at virke i opadgående retning, virke for at opnå en bedre stilling for sig selv. Men det er jo det, man gør over for mange ikke-faglærte ved at opretholde bestemmelser af denne art; man holder dem i en lavtlønsgruppe — jeg bryder mig ikke meget om det ord, men det anvendes jo — og giver dem ikke de opstigningsmuligheder, de kunne ønske, og som de også står til. Og hvordan er det for øvrigt, når man ser på de afgørelser, der er truffet ved den faste voldgiftsret? Rise nævner 34 afgørelser i sin bog som eksempler på den retspraksis, der har været. Det er sager, der viser, at man stiller sig rimeligt fra alle sider, når det drejer sig om at kalde også arbejdskraftreserven frem.

Den højtærede statsminister gjorde nogle bemærkninger om, at vi havde høj beskæftigelse, og derfor — sagde den højtærede statsminister — hindrer disse bestemmelser jo ikke nogen i at få arbejde. Men kalder vi på den arbejdsreserve, der er her i landet? Giver vi i tilstrækkelig høj grad kvinderne adgang til at komme ind på arbejdsmarkedet? Jeg synes, disse afgørelser viser, at det gør vi ikke. Jeg henviser til en sætning, som jeg synes Dansk Kvindesamfund skulle give oplysning om og belære alle sine medlemmer og alle os andre om, at noget sådant kan siges her i landet. Det er en kendelse — ikke nogen ny kendelse, men der er henvist til den ved mange lejligheder — og den står på side 158. Jeg beder om tilladelse til at citere:

„Idet nu bemærkes, at det er en stilgende overenskomst, at der ikke i en overenskomstperiode ensidigt kan foretages forandring i fordeling af arbejdet mellem mænd og kvinder, når sådant arbejde først er henlagt til et af kønnene, bliver det afgørende for sagen, om der i nærværende tilfælde foreligger et arbejde, der hidtil har været udført af mænd, eller et nyt arbejde...“

Ja, jeg ved ikke, om man synes, det er en tilfredsstillende betragtningsmåde over for kvinderne. Der er afgørelser, mange afgørelser, der placerer kvinder på samme måde, og hvis det skulle være folks eneste indtryk

[Ninn-Hansen.]

af, hvordan man behandler kvinderne her i landet — og det er altså den måde, man behandler dem på, når det drejer sig om arbejdsmarkedets forhold — så måtte enhver da få indtryk af, at vi er det mest uridderlige folkefærd af alle, når man på den måde skubber til kvindernes rettigheder. Det er altså de store, stærke mændfolk, der stiller sig på den måde over for kvinderne, når disse søger arbejde, og de stiller sig ikke tilsvarende, når kvinderne vil beskytte deres arbejdsområde.

Jeg hørte for nogen tid siden en udsendelse i Aktuelt Kvarter, en af de mange interessante udsendelser, som jo interesserer os alle, jeg tror også den højtærede statsminister. Dér hørte jeg om sygeplejerskernes forhold; det ærede medlem fru Lis Groes var i øvrigt til stede ved den lejlighed, også i Aktuelt Kvarter, og stillede sig på linje med sygeplejerskerne, der angreb den måde, hvorpå man behandlede dem lønningsmæssigt i det arbejde, de er kvalificerede til, og hvordan de måtte se på, at andre brød ind på deres arbejdsområde. Jeg synes, man må sige, at den praksis, vi har her, de sager, der bliver rejst, de bestemmelser, der findes, alt dette viser, at den måde, hvorpå man behandler kvinderne, er ganske utilfredsstillende; det er uheldigt også af den grund, at vi ikke får denne arbejdskraftreserve frem.

Den højtærede statsminister nævnte med rette i sit svar nogle synspunkter vedrørende uddannelsens betydning. Jeg kan helt give tilslutning til den højtærede statsministers fremhævelse af dette. Da den højtærede statsminister var arbejdsminister for 8 år siden, havde vi jo lejlighed til sammen at arbejde for en bedre adgang til uddannelse, bl. a. ved at afskaffe de lærlingskalaer, der dengang fandtes. Vi andre var måske lidt mere ivrige for det end statsministeren, men det lykkedes jo altså. Jeg anser det også for en fordel, at man kan styrke adgangen til lærlingeuddannelsen ved den støtte, der i fremtiden ydes fra ungdommens uddannelsesfond. Men det har jo også

betydet, at der findes veje — og ikke findes hindringer — for dem, der ikke får en lærlingeuddannelse eller en skoleuddannelse i en eksamensskole.

Vi har jo drøftet skoler og undervisning meget. Vi har været uenige på nogle punkter, men der er i hvert fald ét punkt, hvorpå vi ikke er eller bør være uenige; det er med hensyn til bestræbelserne for at forbedre skoleuddannelsen for dem, der efter den tidligere skoleordning hørte til den eksamensfri mellemskole. Vi kan vist sige, at vi ikke har gjort nok for at styrke dem, der ikke kommer i eksamensskolen. Jeg synes i hvert fald, der bliver gjort alt for lidt, når vi endnu i dag ikke har fået et obligatorisk 8. skoleår. Men vi har jo arbejdet videre med 9. og 10. skoleår, og på det område har jo organisationerne — der efter min mening har vist et udmærket medarbejderskab — fremsat tanker om, at man skulle bedre disse 8., 9. og 10. klasser på en sådan måde, at de gav en bedre indgang til uddannelse og det kommende arbejde i erhvervslivet. Men hvis vi ønsker, at de unge virkelig skal få lyst til at uddanne sig videre, hvis de skal få fornemmelsen af, at deres skolegang i 8., 9. og 10. klasserne har nogen betydning, hjælper det jo ikke, at der ligger en spærrebom igennem forskellige aftaler, som de allerede nu har udsigt til er der, og som kan standse dem engang, når det, de ønsker, netop er at få lige chancer med alle de andre med mulighed for, at den omstændighed, at de ikke har fået lærlingekontrakt eller ikke har fået en eksamen, ikke skal standse dem, men at de alligevel må få chancerne.

På dette område synes jeg også staten kunne stille sig bedre, end den gør. Jeg tror ikke, jeg siger noget forkert, når jeg mener, det stadig væk er sådan, at man kræver af de unge, der skal ind i etaterne, at de har en realeksamen. Hvis vi mener noget med den undervisning, der skal gives i 8., 9. og 10. klasserne, må det dog være sådan, at staten og kommunerne også modtager dem, der kommer derfra.

Aage Fogh: Når man igennem en årrække har været med til at forhandle arbejdsforholdene her i landet, er det en stor lykke at være nået frem til, at den højtærede statsminister i dag kan meddele, at vi har en arbejdsledighed, der ligger nede omkring 1 pct. Jeg mindes en periode, da vi i det høje ting arbejdede med en ledighedsprocent, der lå på mellem 30 og 40. Det er altså lykkedes at få nogenlunde fuld beskæftigelse. Det er lykkedes at få det i en sådan udstrækning endda, at vi må erkende, at vi har arbejder, som vi i dag må lade vente, arbejder, som vi gerne ville have udført snarest muligt. Jeg behøver i denne forbindelse kun at minde om det spørgsmål, der blev stillet i sidste uge til ministeren for offentlige arbejder. Den højtærede minister måtte da meddele, at han ønskede i og for sig det omhandlede arbejde gennemført snarest, men arbejdskraften var ikke til stede — sådan er altså vilkårene.

Vi må også erkende, at vi mangler arbejdskraft til boligbyggeriet, og jeg kan derfor anerkende forespørgernes interesse for landets problemer, når de stiller den forespørgsel, vi her behandler, til den højtærede statsminister. Hvis de virkelig har den opfattelse, at der i overenskomstforholdene mellem de to parter på arbejdsmarkedet findes bestemmelser, der hindrer, at vi får udnyttet arbejdskraften fuldt ud, så synes jeg, det er rimeligt og anerkendelsesværdigt, at man stiller denne forespørgsel; men jeg må så skynde mig at tilføje, at efter at jeg har hørt den højtærede statsminister, og efter at jeg har hørt det ærede medlem hr. Hans Rasmussen gøre rede for forholdene, som de var, og som de har udviklet sig, så synes jeg ærlig talt, at denne forespørgsel er lidt malplaceret. Derfor er jeg ganske enig med den højtærede statsminister i den stilling, han tog, men det hindrer jo ikke, at der er problemer, man kunne drøfte; det hindrer ikke, at der er visse spørgsmål på arbejdsmarkedsområdet, som vi måske med fordel kunne drøfte, og selv om vi ikke sender nogen officiel henvendelse herfra til de to parter, så vil jeg dog tro, at de i nogen udstrækning lytter til, hvad der bliver sagt her i tinget, og så kunne denne debat måske indirekte have nogen virkning.

Jeg vil gerne stille det spørgsmål, om vi

under de vilkår, vi arbejder under, har en styrke af arbejdsdygtige medborgere, der går ledige, trods det at vi officielt arbejder med en ledighedsprocent, der ligger helt nede omkring 1. I den forbindelse er der en ting, jeg gerne vil nævne, og måske vil den højtærede arbejdsminister føle sig opfordret til at tage sig af sagen. Jeg har siddet i arbejdsnævnet i en lang årrække. I de sidste 4-5 år har vi, skønt vi hele tiden har haft fuld beskæftigelse, haft enkelte kasser med en arbejdsledighed på mellem 20 og 25 pct., musikernes f. eks. Jeg kan ikke se, at det tjener noget fornuftigt formål, at man ikke på dette område får tilpasset musikerstyrken til den musik, vi har behov for, og at de andre så går over til fornuftigt arbejde. Det samme gælder artisterne. Brolæggernes arbejdsløshedsprocent kan jeg bedre forstå, for om vinteren kan de ikke danse med jomfruen. Men der er altså visse områder, hvor man trænger til ændringer.

Så vil jeg gerne føje til, at jeg er næsten mere end 100 pct. enig med det ærede medlem hr. Hans Rasmussen, når han går ind for, at vi skal omorganisere hele historien til industriforbund. Den organisationsform, vi har i dag, er efter mit skøn for gammel-dags, for tungtvirkende, den burde ændres, og jeg har forstået på det ærede medlem hr. Hans Rasmussen, at det var hans interesse at nå frem til industriforbund. Det vil jeg gerne støtte ham i.

Der er et andet problem, som jeg synes vi kunne rejse og måske lytte lidt til. Jeg har fra aviserne erfaret, at de sjællandske slagterier har henvendt sig til den højtærede arbejdsminister og den højtærede landbrugsminister og beklaget sig over, at de mangler arbejdere. Hvorfor? Som den højtærede statsminister sagde det, fordi slagteriarbejderne er daglønnede. De tjener 306 kr. om ugen. De har endnu ikke akkordarbejde inden for dette fag i ret stor udstrækning, og ved at gå på akkordarbejde, vistnok væsentligst i byggesektoren, kan de nå ca. 50 pct. mere i løn. Så går de, og så mangler man den nødvendige arbejdskraft til at få tilberedt de eksportvarer, som der her er tale om. Der var måske grund til at sige til de to organisationer, at de burde snarest besinde sig på at få indstillet deres forhold således, at de kunne gå over til akkordlønning. Fra en meget sagkyndig

[Aago Fogh.]

mand har jeg fået den oplysning, at hvis slagteriarbejderne gik over på akkordlønning, ville de uden at forøge udgifterne for producenter eller forbrugere kunne få forhøjet lønnen med 50 pct. Jeg tror, det er rigtigt. Vedkommende, der er arbejdsleder, føjede ganske vist til, at der er den vanskelighed ved at gennemføre akkordsystemet inden for slagterierne, at det kan være svært samtidig at opretholde kvaliteten, som er så uhyre vigtig for de varer, der her produceres. Men altså, hvis der er mulighed til stede, som ikke er udnyttet, er det en af de ting, vi skulle tage os af.

Må jeg så nævne et område, vi har en mere direkte indflydelse på her i tinget end arbejdsmarkedets parter. Det er hele det kolossale maskineri i vor administration. Gennem den tilknytning, jeg har haft til administrationen nu gennem 30 år, og den udvikling, jeg har set foregå, er jeg blevet fuldt overbevist om, at man i stor udstrækning har glemt at automatisere og rationalisere inden for administrationen. Hvis man gjorde det, tror jeg, der var mulighed for dér at frigøre en ikke ganske ringe arbejdskraft, der kunne stilles til rådighed for erhvervslivet på områder, det måske var vigtigere at få varetaget. Det henstiller jeg meget at man tænker på i den kommende tid. Jeg tror, det er forholdsvis let at finde eksempler på, at hele den kolossale udvikling på dette område ikke er blevet fulgt op af rationalisering og automatisering.

Jeg vil også gerne i samme forbindelse minde om en arbejdskraft, der ikke er så forfærdelig stor i omfang, men dog betyder noget. Det er de såkaldte militærnægtere, de af vore medborgere, der af en eller anden grund ikke vil påtage sig militærtjeneste. Det arbejde, vi har sat dem til, har gennem tiderne været helt urimeligt. Hvorfor kunne vi ikke udnytte dem til noget fornuftigt, noget, vi kunne have gavn af og glæde af?

Jeg tror også, at der var en mulighed for, at vi kunne udnytte vore soldater noget mere. Det er jo en fornøjelse at komme ud i landet i disse dage og se soldaterne på roearbejde. Ærede medlemmer kan tro, at det er noget, bønderne er glade for. Det er noget, de er glade for, sådan at få folk til at luge deres roer. Det er i øvrigt også noget, soldaterne er glade for.

Jeg så engang i fjor, at ingeniørsoldaterne skulle rejse en bro i Roskilde; man kunne ikke få tømrersvende til det, og så påtog ingeniørsoldater sig at bygge en anløbsbro i Roskilde havn. De gjorde det glimrende. Hvorfor gør man ikke lidt mere af den slags ved at gribe det lidt fornuftigt an? Jeg har engang spurgt forsvarschefen, om det ikke var muligt, at soldaterne kunne bygge en havn for os, og så sagde han: jo, men ikke med min velsignelse. Det havde jeg heller ikke ventet, men jeg nævner det som et eksempel. Hvis vi virkelig står i bekneb for arbejdskraft, kan jeg ikke se noget som helst galt i, at den del af soldaterne, der ligger inde til beredskabstjeneste, bliver udnyttet i praksis.

Må jeg så endelig til sidst nævne en lille ting, jeg kunne ønske at få undersøgt. Jeg stiller ikke noget forslag, men jeg kunne ønske den undersøgt. Det er problemet om fremmed arbejdskraft. Hvis vi tager et par af de lande, vi nu er forenet med på anden måde i EFTA, Schweiz og Sverige, så ligger det sådan, at det lille land Schweiz har 783.000 fremmede arbejdere — 783.000 — og Sverige har 133.000. Af disse 133.000 er de 87.000 skandinaver, og af de 87.000 er, så vidt jeg husker, ca. 19.000 danske. Sverige er altså en hård nabo for os og for de andre skandinaviske lande med; Sverige beskæftigede 133.000 og Schweiz 783.000 fremmede. Her i Danmark har vi kun 11.785 fremmede arbejdere fra lande uden for Skandinavien; hvor mange skandinaviske arbejdere der har arbejde i Danmark, har vi ikke tal for, fordi der er fri adgang mellem landene. Men hvis Sverige og Schweiz kan have fordel af at benytte en så kolossal stab af fremmede, som der her er tale om, kan jeg ikke se, når vi her i Danmark har adskilligt arbejde, som vi ønsker udført — jeg nævner igen bygningen af vore fiskerihavne, der er af direkte produktiv art, og bygningen af boliger — at der vil være noget i vejen for at undersøge, om der var muligheder for, at vi kunne få fremmed arbejdskraft ind til at hjælpe os i en periode, hvor vi vitterligt har behov derfor. Det må være klart for enhver, at jeg ikke ønsker arbejdskraft ind som løntrykkere; det er ikke det, det drejer sig om. Jeg ønsker heller ikke, at vi skal have en fremmed arbejdskraft som den, vi havde for 50-60 år

[Aage Fogh.]

siden, nemlig de polske landarbejdere, men det skal være en arbejdskraft udefra, der arbejder på lige fod med de danske arbejdere. Det vil vel nok væsentligst være ufaglærte, og vi kunne derved frigøre danske arbejdere, der måske kunne rykke lidt højere op i klasserne.

Jeg erkender altså rimeligheden af, at vi bruger nogle af tingets timer til at diskutere de forhold, fordi de alle sammen er vigtige, men jeg kan ikke erkende, at det er rimeligt at fremme det forslag, den stillede forespørgsel indeholder.

Aksel Larsen: Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen var i sit elskværdige lune i dag. Han kaldte i sin tale forespørgslen for nærmest overflødig. Hvis han ikke havde været i et så elskværdigt lune, havde han nok brugt stærkere ord eller mere ubetinget sagt, at den var overflødig, eller sagt, at den var fuldkommen overflødig. Jeg kan i hvert fald ikke se noget rimeligt i, at man optager tingets tid med en forespørgselsdebat som denne, og derfor føler jeg heller ingen trang til at gå ind i den diskussion, der har været om, hvorvidt vor organisationsstruktur, vore overenskomster eller andet bevirker, at vigtig arbejdskraftreserve ikke kommer i anvendelse.

De taler, vi har hørt her, der skulle forsvare et sådant synspunkt, som de ærede forespørgere har, forekommer mig i sig selv at levere bevis for, at der ikke var noget godt grundlag for at stille forespørgslen. Vi har hørt om alle mulige mærkelige forhold, inklusive at man skal give adgang for kvindereserverne, og at vi skulle klare det 8. 9. og 10. skoleår, at vi må have militærnægterne ud at lave fornuftigt arbejde o. s. v.; men det er dog alligevel ikke noget, som beviser, at dansk fagbevægelses organisationsstruktur eller dens overenskomster med Arbejdsgiverforeningen bevirker, at arbejdskraftreserver ikke kommer i anvendelse.

Naturligvis er ikke alt ideelt, det er det ikke. Men på den anden side er det slet ikke så katastrofale tilstande, som man her gerne ville forklare. Jeg kan jo tage selve forespørgslen, som aldeles ikke er det, det ærede medlem hr. Axel Kristensen i sidste omgang forsøgte at forklare at den var,

idet han sagde, at den højtærede statsminister skulle gøre sin moralske indflydelse gældende og bede organisationerne om at gøre noget ved sagen. Nej, der står i forespørgslen noget om, at man vil have statsministeren til at formidle, at arbejdsmarkedets parter, inden den ordinære forhandling er påbegyndt, optager forhandlinger for at sikre, at der ikke i fremtidige overenskomster — altså også i de overenskomster, der vil blive afsluttet i februar-marts måned næste år og med gyldighed fra før 1. marts næste år — findes bestemmelser, der hindrer nogen i at udføre et arbejde, vedkommende evner, eller som begrænser og vanskeliggør adgangen til at udføre noget arbejde, samt for at sikre, at organisationsstrukturen heller ikke bevirker en sådan begrænsning.

Hvis vi nu gik ud fra, at det var så galt fat, som de ærede forespørgere synes at mene, må man vistnok sige, at det er en meget stor mundfuld, når man her forlanger, at det skal sikres, at fra og med den 1. marts næste år ophører alt dette, og så er alting 100 pct. i orden. Nu er det jo altså ikke så galt; naturligvis er der en stivhed i organisationerne og også i overenskomsterne — enhver organisation virker i sig selv på en måde konservativt. Vi kender det også fra det politiske liv, hvor vi ved, at organisationsstrukturen er uhyre stiv. Det fik vi jo et eksempel på i går, da tinget nedstemte et dagsordensforslag, som sagde det eneste fornuftige, og det blev nedstemt udelukkende på grund af den stive organisationsstruktur og partidisciplin. Naturligvis er der også sådan noget i fagbevægelsen, i Arbejdsgiverforeningen og ude i erhvervene, og i det omfang, det er denne stivhed, der forhindrer, at landets velstand vokser yderligere, skal vi se at komme den til livs, men det forekommer mig virkelig urimeligt at forestille sig, at man med eller uden indgreb af den højtærede statsminister kan nå til et 100 pct. godt resultat og få alle problemer klaret fra og med 1. marts 1965.

Det mener de ærede forespørgere heller ikke. De har slet ikke stillet forespørgslen af den grund; de har stillet den af helt andre grunde, nemlig fordi der skal være valg i september. Det ærede medlem hr. Axel Kristensen, der er ordfører for forespørgerne, gjorde opmærksom på, at man havde

[Aksel Larsen.]

omhyggeligt ventet til folketingets sidste uge for at lade parterne i fred, indtil de havde aftalt forhandlingsreglerne; det ærede medlem ville ikke komme som en hund i et spil kegler. Ja, undskyld, men hvis man ikke vil komme som en hund i et spil kegler, så tror jeg nu nok, at man ikke skulle komme på dette tidspunkt og bede statsministeren eller regeringen om at blande sig i forhandlingerne på arbejdsmarkedet. Så skulle man hellere lade dem forhandle i fred og se, hvilke resultater de kan nå til. Hvis man mente det alvorligt med det, der står i forespørgslen, det mål, man vil søge at nå, så ville man naturligvis være kommet med den ikke nu i maj måned, men allerede i oktober måned i fjor, så der kunne være mere tid til at gøre det kolossalt store stykke arbejde, man her forventer at den højtærede statsminister skal gøre. Så havde det måske endda været rigtigst, hvis partierne anser det for at være et meget stort problem — og så må de have anset det for et stort problem meget længe — om de var kommet med det allerede i fjor, da vi havde debatterne om den såkaldte helhedsløsning. Men da havde det ingen interesse, da kom man ikke med sådanne spørgsmål eller krav eller ønsker.

Man kommer med det nu på falderebet for folketingets arbejde, hvor vi lægger op til et valg, og naturligvis har partierne ret til at foretage sig visse manøvrer for at få et bedre valgoplæg, men det kan i hvert fald ikke være noget, der kan siges at have nogen egentlig saglig betydning: Jeg forstår godt, at de to partier gør det; de startede jo valgkampen allerede i efteråret og proklamerede, at nu gælder det magten. De har fornemmelsen af, at da valget alligevel ikke kom i løbet af vinteren eller det tidlige forår, er der slidt så meget på den valgkamp, man startede i efteråret, at man mener, at man må opgalvanisere den på en eller anden måde, og et af midlerne dertil skulle altså være denne storstilede forespørgsel. Jeg finder den ikke „nærmest overflødig“, men fuldkommen overflødig, og jeg tog ordet blot for at sige dette.

Rimstad: Det er et stort spørgsmål med mange aspekter, som de konservative og venstre her har rejst.

Jeg vil begynde med at sige, at man må give det ærede medlem hr. Axel Kristensen ret i, at hvis der på dette område er noget at rette, noget, der kan rettes, i forbindelse med overenskomstforhandlingerne i foråret 1965, er det ikke for tidligt nu at rejse spørgsmålet herom. På den anden side er det efter vor opfattelse et meget uheldigt tidspunkt at begynde at diskutere denne sag på, fordi den på mange måder ikke egner sig til at indgå som bestanddel i og som emne for en valgkamp, men i langt højere grad vil have gavn af rolige overvejelser igennem et længere tidsrum end nogle få måneder.

Jeg vil også gerne sige nogle få ord om selve sagen, der jo drejer sig om både de muligheder, en bestemt, ensartet uddannet gruppe af borgere skal have for at monopolisere bestemte arbejdsfelter, men også om de krav, der kan, der bør og der må stilles til dygtige samfundsmedlemmer, hvis uddannelse er faldet uden for den sædvanlige ensretning af uddannelsen, som opnås gennem de regulære læreforhold.

Jeg mener, at der på disse områder er sket uhyre fremskridt herhjemme i de sidste årtier. Jeg husker tydeligt en række af de problemer, der mødte én, da man i praksis i sin tid skulle administrere ud fra loven om henvist arbejdskraft, problemer, som vi i dag mange gange står helt uforstående over for, netop fordi udviklingen, ikke mindst tvunget frem af den højere beskæftigelse, har haft en så stor hastighed på dette område.

Der er altså i meget høj grad sket en ændring i indstillingen til problemerne hos arbejdstagerne, og udviklingen går efter min opfattelse stadig i den rigtige retning. Den har haft en udmærket baggrund i de arbejdstekniske skoler, hvis virke nyder almindelig interesse hos begge arbejdsmarkedets parter. De omskolinger, der her inden for industrien og det mere industrielt prægede byggeri stadig pågår, har, mener jeg, haft en betydning, en stor betydning for forståelsen af problemerne. Inden for den serieprægede industri er arbejdsmanden i skikkelse af specialarbejderen blevet en meget værdifuld faktor i vort erhvervsliv. Der er mig bekendt i forholdet mellem specialarbejderne og de faglærte arbejdere i dag ikke så store beskæftigelsesmæssige

[Rimstad.]

problemer, at man ikke gennem rolige samtaler vil være i stand til at forhandle sig til rette om de spørgsmål, der kan være parterne imellem.

Noget anderledes stiller det sig måske inden for det ortodokse byggeri, hvor divergenserne mellem de faglærte og ufaglærte måske kan siges at være større og have en lidt anden karakter end inden for industrien. Jeg vil imidlertid gerne sige her, at jeg ikke tror på nogen løsning af disse divergenser igennem indgreb ad politisk vej, hvad enten man kræver en lovgivning til at regulere forholdene eller man ønsker en henstilling fra statsministeren fremført over for arbejdsmarkedets parter. Disse spørgsmål kan ikke løses hverken gennem dekretter eller gennem henstillinger eller måske pressioener af den ene eller anden art. De løses kun gennem udvikling, som er styret i den rigtige retning.

Jeg erkender, at disse spørgsmål har betydning for prisdannelsen inden for byggeriet, men ikke i så høj grad, som det vist er forespørgernes opfattelse. Af langt større betydning er indførelsen af fri konkurrence mellem udlejere, den fri konkurrence i handelsleddene og den fri konkurrence mellem håndværksmestrene, men når disse problemer er løst, kommer reguleringen af arbejdsforholdene og mulighederne for friere arbejdsret inden for byggefagene nok ind i den rigtige takt. Men fri konkurrenceevne i byggeriet kræver to ting: et tilstrækkeligt udbud af byggegrunde og bortfald af restriktionerne inden for bygge- og udlejningssektorerne. Begge dele er regeringens og lovgivningsmagts opgave, og det er først og fremmest dér, man skal sætte ind, når man, hvad vi jo alle ønsker så stærkt, skal nå frem til et boligresultat, som vort samfund kan være bekendt.

Med hensyn til selve forespørgslen mener vi som sagt, at dens reelle indhold bedst egner sig for rolige overvejelser arbejdsmarkedets parter imellem. Hvis statsministeren gennem et eller andet initiativ har mulighed for at sætte sådanne overvejelser i gang, så mener vi naturligvis, at et og andet kan vindes, særlig inden for byggeriet; men hertil behøver vi formentlig ikke en forespørgsel som den foreliggende og i

hvert fald ikke på dette tidspunkt. Hvis denne forespørgsel er stillet med valget for øje, og hvis den vil blive brugt i denne hensigt, vil vi gerne understrege, at en rolig udvikling i disse spørgsmål efter vor opfattelse er af så stor betydning, at intet politisk parti kan forsvare at benytte sagen i valgteknisk øjemed.

Statsministeren (J. O. Krag): De ærede ordføreres indlæg giver mig ikke anledning til mange yderligere bemærkninger. Det er klart, at den rette løsning af de spørgsmål, der er drøftet her, især vedrørende arbejdskraftens bevægelighed såvel fagligt som geografisk, naturligvis er af stor betydning for hele samfundsudviklingen og også har en relation til det menneskelige.

Jeg stillede det ærede medlem hr. Axel Kristensen det spørgsmål, om meningen var, at man blot ville rette en henstilling om, at de direkte involverede parter skulle drøfte disse ting, eller om meningen var, at man ville pålægge organisationerne at gøre noget ganske bestemt, at man altså til syvende og sidst ville udøve tvang. Jeg forstod det ærede medlems svar sådan, at man ikke vil det sidste, at det, der har interesse, kun er at få en vis forhandling i gang. Jeg håber, jeg har ret i den opfattelse, og det glæder mig, hvis det forholder sig sådan.

Jeg kan huske, at der ganske kort efter VK-regeringens afgang i 1953 — i en periode, som det ærede medlem hr. Ninn-Hansen med rette henviste til, hvor jeg havde den store ære at være arbejdsminister — blev fremsat et lovforslag fra VK-partierne, der havde sigte på de samme problemer, som vi beskæftiger os med her i dag. Men da var der ingen tvivl om, hvorvidt man blot ville henstille, eller om man ville give pålæg. Her var det et klart pålæg: hvis organisationerne ikke inden en vis frist havde ordnet disse ting på en bestemt måde, kunne de henvises til et nævn, der så med afgørende virkning kunne træffe sin beslutning. Jeg håber, at jeg har opfattet det rigtigt, at man ikke har pålæg eller tvangsmæssige foranstaltninger i tankerne.

Så vil jeg sige ligesom — jeg tror, det var den ærede ordfører for de radikale, der sagde det — at selvfølgelig bliver der lagt mærke til, hvad vi drøfter her i folketinget, og det kunne jo tænkes, at den mangfoldige

[Statsministeren.]

og saglige belysning af et vigtigt emne, der har fundet sted her i dag, har kunnet sætte tanker i gang hos de direkte involverede, ansvarlige og forhandlende parter.

Jeg skal ikke føje meget til. Jeg synes, det er meget vigtigt, at vi her i dag har fået understreget, hvordan nye metoder i byggeriet og tilvanding af ny arbejdskraft til byggeriet sammenlagt kan medføre, at vi kan bygge mere og dermed forfølge det formål, som regeringen stadig — og vellykket — forsøger at forfølge, nemlig at øge boligbyggeriet. Jeg tror, at det er vigtigt, at man ikke blot bygger mere, men at man også lægger vægt på, hvad der bygges; samt at man bestræber sig på at bygge så billigt som muligt.

Dernæst vil jeg sige, at jeg tror, det er uhyre vigtigt, at uddannelsesproblemerne er blevet så kraftigt understreget. Der bør i stigende grad være muligheder for at uddanne de unge — og også dem, der ikke er helt unge mere, og de ufaglærte. Jeg tror, at begrebet ufaglærte efterhånden vil blive et forældet begreb. Alle vil og bør have en uddannelse ud over deres skolegang, og efter det bør vor udvikling også indrettes.

Det ærede medlem hr. Aage Fogh var inde på nogle problemer vedrørende fremmed arbejdskraft. Lige så lidt som det ærede medlem stillede krav om noget svar her på stedet, skal jeg forsøge at give et sådant. Men det er jo ganske interessant at iagttage, at Danmark, der i de år, hvor vi havde en alt for stor arbejdsløshed, havde en årlig udvandring, nu ikke har udvandring mere — jeg har ikke haft lejlighed til at gennemgå statistikken — men jeg tror næsten, at vi i hvert fald for adskillige års vedkommende tværtimod har haft en nettoindvandring, og allerede det belyser jo nogle af de problemer, det ærede medlem strejfede. Indstillingen til hele dette problem vil vel i øvrigt være meget stærkt afhængig af, i hvilken grad den fulde beskæftigelse, i hvilken grad arbejdsløshedens afskaffelse i den danske befolkning bliver opfattet som noget varigt, som noget blivende.

Ordføreren for forespørgerne (Axel Kristensen): Må jeg først sige til det ærede medlem hr. Rimstad, der erklærede, at han

fandt tidspunktet uheldigt under hensyn til, at der skal være valg, at dette er et led i det spørgsmål, vi har rejst, et led i en række af de standpunkter, som vi har ønsket at klarlægge til belysning af boligproblemerne. Det er planlægning — gennem de spørgsmål, vi har stillet til boligministeren for at skaffe et materiale til at bedømme boligsituationen — det er en sammenhængende politik, vi gør os til talsmænd for. Det er ikke noget nyt standpunkt, for som den højtærede statsminister sagde, fremsatte vi — jeg kan ikke huske, om det var i 1955 eller deromkring... (*Statsministeren* [J. O. Krag]: 1953!) ... Var det lige efter...? Nå, det er det samme ... (*Statsministeren* [J. O. Krag]: Det var den 13. november 1953!) ... Undskyld, jeg kunne ikke huske årstallet. (*Udenrigsministeren* [Per Hækkerup]: Det havde været rart at have haft det et halvt år før!)... Nej, det havde det ikke været, for det er nødvendigt at fremsætte de synspunkter, man har, inden en overenskomstforhandling, ellers er der jo ingen mening i det; det er jo det, der gør, at tidspunktet måtte være nu.

Jeg synes ikke, at den højtærede statsminister gik meget ind i realiteterne. Det var lidt almindeligt, det, der blev sagt. Men det er måske også nødvendigt for at slippe fri for at erkende, at vi jo faktisk sagligt set har ret i, at her er et meget stort spørgsmål, der skal løses. Så kan man altså mene, at det løses bedst ved, at man ikke blander sig i det; det tror jeg ikke er rigtigt. Den højtærede statsminister spurgte, om vi ville fremsætte lovforslag. Det har vi valgt i denne situation ikke at gøre; der er jo en forskel på 1953 og nu. Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen har jo ret, når han siger, at der er sket en udvikling; men jeg vil have lov at pege på, at kravet om, at dette spørgsmål skal løses, faktisk er stærkere med fuld beskæftigelse end uden, for når der er mange arbejdsløse, kan man altid få arbejdskraft til det arbejde, der skal udføres. Når vi fremsatte lovforslag dengang, var det alene, fordi der var bestemte områder, hvor arbejdskraften ikke blev udnyttet, som den burde. Nu er det et langt mere generelt problem at få anvendt den danske arbejdskraft bedst muligt; det er mere nødvendigt med fuld beskæftigelse end uden en sådan, og det er også meget

[Axel Kristensen.]

nødvendigt af hensyn til opretholdelse af den fulde beskæftigelse. For at vi kan opretholde vor konkurrenceevne og vor økonomiske styrke, er det nødvendigt, at dansk arbejdskraft anvendes rigtigt, og vi må mene, at det i dag er væsentligere under hensyn til helheden, medens det dengang måske mere var nødvendigt af hensyn til et enkelt udsnit.

At vi stadig taler meget om boligspørgsmålet i denne samling, er klart, for her ligger et samlet felt; som jeg sagde før: de andre steder ligger det fra fabrik til fabrik.

Det var det ærede medlem hr. Hans Rasmussen, der nævnte, at jeg havde talt om den keramiske industri. Jeg har sagt nogle gange her, at jeg føler mig i dyb taknemlighedsgæld til det afdøde, for mig meget ærede medlem hr. Einer-Jensen — der i mange år sad på formandspladsen i den socialdemokratiske gruppe — fordi han var stor nok til at se, at disse spørgsmål skulle løses. Hvis de ikke var blevet løst for vor branche, havde det for det firma, jeg har med at gøre, betydet, at vor produktion måske kun havde været 25 pct. af, hvad den er i dag. Vi havde ikke kunnet udvide; vi havde ikke kunnet skabe den produktion, vi nu har. Vi havde været for små til at bære de omkostninger, som en moderne produktion skal bære. Einer-Jensen var stor nok til at forstå disse ting og skabe noget, som for vort fag har været medvirkende til, at vi i dag har blomstrende virksomheder på dette område.

Og det, der gælder for os, gælder også for andre. Jeg kender et firma — jeg vil meget nødtigt sige, hvad det er for et, og jeg skal derfor heller ikke sige, i hvilken branche det er — som nu må erklære, at det har 5 års leveringstid for varer, som man har brug for, og som derfor må overveje, om det skal udvide. Jeg har talt med dem — jeg sidder i bestyrelsen for et sådant selskab — om, hvorvidt vi skulle udvide herinde i København, hvad jeg mener ville være uheldigt, eller vi skulle flytte til Ringsted. Men uanset hvordan vi stiller os, så skal vi, hvis vi skal udvide, bruge op imod 125 faglærte folk af det ærede medlem hr. Hans Rasmussens folk. Når man nu siger, at der ingen problemer er, at man klarer dem, der er, så spørger jeg det ærede

medlem hr. Hans Rasmussen: hvis et sådant firma med de arbejdsretlige forhold, der er i dag, vil tage ufaglærte arbejdere ind, spalte arbejdet op i specialer, lære disse folk op og betale arbejdsenheden med samme pris som den, man betaler de faglærte, har vi så ret til at gøre det uden at skulle stå med hatten i hånden og bede om det? Jeg vil gerne have det at vide. Men det har vi ikke, det vil ingen virksomhed turde vove at gøre, fordi den simpelt hen vil få et sådant vrøvl på fabrikken, at alt andet ville gå i stå.

Der skal skabes en anden mentalitet på dette felt, det er livsvigtigt; det er derfor, vi har stillet denne forespørgsel. Vi må have det parti, der sidder herovre til venstre for mig i salen, og den højtærede statsminister til at hjælpe os at skabe den rigtige mentalitet på dette område, så folk forstår, at det, vi ønsker, er til gavn for arbejderstanden, at det er med til at hæve levedoden, med til at skabe større sikkerhed og varig høj beskæftigelse.

Må jeg så føje til, at det gjorde mig en lille smule ondt, at formanden for LO, hr. Eiler Jensen, på LOs generalforsamling har talt om, at det var had mod organisationerne, der fik os til at rejse dette spørgsmål. Hr. Eiler Jensen ved godt, at jeg aldrig ville stå som ordfører for noget, der var udtryk for had mod fagforeningerne; det ved han, og dette skulle han ikke sige i en så væsentlig sag som denne. Eiler Jensen har været i stand til at gå til mig nogle gange og snakke med mig om problemerne; han kender mine synspunkter over for arbejderne. Jeg har, så længe jeg har talt offentligt — undskyld, at jeg et øjeblik taler for mig selv og ikke for partierne . . . (Uro) . . . ja, ja, det må man somme tider have lov til. Jeg har, så længe jeg har givet mig af med politik, i kredse, der måske ikke helt forstod fagforeningernes betydning, hævdede, at fagforeningerne var et gode, at de var nødvendige, at jeg for ingen pris ville undvære tillidsmandsinstitutionen, at vi ville være ude af stand til at drive moderne industri, hvis vi ikke havde fagforeninger og overenskomster. Men det betyder ikke, at disse organisationer, som er et stort gode, ikke har pligt til at udøve den magt, de har, på en sådan måde, at det er rimeligt for helheden; det betyder

[Axe] Kristensen.]

ikke, at lederne af disse organisationer har lov til at undlade at fortælle deres folk sandheden om tingene; det betyder ikke, at når vi rejser et livsvigtigt spørgsmål, kan man klare sig ved at fortælle, at vi hader organisationerne. Det er for ringe.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen gjorde det samme, som Eiler Jensen gjorde. Han nævnte ingeniørerne. Jeg har haft den ære at sidde i Dansk Ingeniørforenings hovedbestyrelse i 12 år, i mange af årene som første viceformand. Vi har systematisk arbejdet for, at der aldrig skulle anvendes en ingeniør, hvor man kunne anvende en anden. Vi har henvendt os til den daværende statsminister, H. C. Hansen, og fået nedsat kommissionen om teknikeruddannelsen for at få uddannet en hel stribe af mennesker, som kunne udføre det arbejde, man ikke behøvede at bruge ingeniører til: tekniske assistenter, tekniske tegnere og tekniske beregnere. Vi har henvendt os til justitsministeren og fortalt, at det var tåbeligt at anvende civilingeniører til at holde køreprøver; det kunne man lige så godt bruge politibetjente til. Vi siger, at vi ønsker ingen steder monopoler; kun hvor man er nødt til at bruge ingeniører, fordi der kræves den viden, de har, skal de bruges; det er et spild at bruge dem andre steder.

Derfor var den overlegenhed ilde anbragt, hvormed Eiler Jensen talte om, at nu kunne man se på dette. Der er ingen beskyttelse, og der er ingen begrænsning for, hvad ingeniørarbejde folk må udføre; det er et fuldstændig frit erhverv i Danmark, og Dansk Ingeniørforening ønsker på ingen måde at lægge den mindste hindring i vejen for, at nogen kan udføre et sådant arbejde.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen talte om en vis forvirring. Ja, jeg ved såmænd ikke, hvor forvirringen er; men jeg synes, det er lidt vel overlegent af det ærede medlem hr. Hans Rasmussen at tale om det, som om jeg som ordfører for de to partier overhovedet ikke har forstand på arbejdsret. Jeg har arbejdet så meget sam-

men med Allan Rise, at han selvfølgelig sendte mig sin bog, og det ærede medlem hr. Hans Rasmussen ved udmærket godt, at nogen forstand har jeg på disse spørgsmål. Jeg havde den fornøjelse i dag, at min tillidsmand, da vi drøftede spørgsmålet, sagde: ja, det kan ikke nytte noget med Dem, for De vinder jo alle sager. Han har da fornemmelsen af, at jeg har forstand på arbejdsret. Det er meningsløst at blande sådan noget ind i debatten i stedet for at tale om det, det drejer sig om.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen talte om arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet. Ja, det er blandt de arbejdere, han har lov til at bruge; dér bestemmer han, om det er Hansen eller Petersen, der skal udføre det, det er klart, men han bestemmer ikke suverænt, om det skal være en faglært eller en ufaglært; det ville aldrig nogen sinde gå under de nuværende tilstande. Der kan være visse steder, hvor man gør det, men i almindelighed gør man det ikke.

Jeg tror ikke, at automatisering skaber arbejdsløshed, under ingen omstændigheder. Jeg tror ikke, at dette, at man pr. menneske producerer mere, skaber arbejdsløshed; jeg tror kun, det skaber velstand, når man udnytter det på en rimelig måde.

Jeg skal ikke trække denne debat langt ud, for det ærede medlem hr. Hans Rasmussen har gjort det let for mig, thi hvad siger han? Det ærede medlem siger, at han af al evne arbejder for, at arbejdet skal være frit, og at han vil gøre alt, hvad han formår. Han nævner alle de strålende resultater, han har opnået på disse områder. Ja men så er han jo enig med mig, så er han enig med os i, at det skal ske. Han bøjer sig blot, fordi — som han selv siger — man ikke kan sejle hurtigere end det langsomste skib i konvojen. Det er så spørgsmålet, om vi, når vi står i en livsvigtig situation, som vi står i nu, hvor vi ikke kan producere livsvigtige goder som boliger og undervisningsinstitutioner, og hvor vi ikke kan få rationaliseret vore fabrikker, fordi vi ikke

[Axel Kristensen.]

har arbejdskraften, som skal anvendes til det, om vi i en sådan situation skal finde os i at sejle så langsomt som det langsomste skib, når det ærede medlem hr. Hans Rasmussen alligevel vil det samme, som vi vil.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen sagde her fra talerstolen, at det kun er et lønspørgsmål. Han siger, at hvis vi kunne få Arbejdsgiverforeningen til at udtale, at de ville lønne arbejdet ens, hvad enten det blev udført af faglærte eller ufaglærte, så var der ingen problemer; så var det jo kun et spørgsmål om forhandling parterne imellem. Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen forlanger af os, at vi må ikke blande os i arbejdsmarkedets forhold; så kan han heller ikke forlange af os, at vi skal gå til Arbejdsgiverforeningen og sige, hvordan disse arbejder skal aflønnes. Det ærede medlem ved imidlertid godt, hvordan jeg og mit parti synes det skal aflønnes; jeg har sendt ham vort program, og dér står, at vi ønsker, at denne frigivelse skal ske under lige løn for lige arbejde, så det ærede medlem behøvede ikke at spørge; han kendte svaret. Men det er ikke vor sag at gå til Dansk Arbejdsgiverforening specielt. Det er vor sag at rejse problemet, få det diskuteret, få det belyst. Vi har ikke mere indflydelse på Dansk Arbejdsgiverforening end det ærede medlem hr. Hans Rasmussen; han har større indflydelse på den, end vi har, thi han er de nødt til at forhandle med, han er en stormagt i den sag, og det er vi andre ikke.

Derfor er denne debat for mig ganske klar. Man erkender, at vi har ret, og at spørgsmålet er livsvigtigt, men man tør ikke stå ved det, fordi de folk, man har hos sig, endnu ikke er modne til at høre det. Men det er netop derfor, vi rejser spørgsmålet; vi rejser det for at gøre folk modne til at forstå, at dette er livsvigtigt. Det er det, vi beder den højtærede statsminister lægge navn til, fordi det er til gavn for hele befolkningen. Så er spørgsmålet, om man har mod til at sige det, der ikke er helt populært, eller om man ikke har det.

Hans Rasmussen: Det synes, som om den ærede ordfører for forespørgerne ikke rigtig vil høre efter, hvad der bliver sagt, men

stadig væk kører frem ad den vej og på den måde, hvormed hele spørgsmålet blev lagt op. Man skulle faktisk efter den fremstilling, der er givet her, tro, at det danske erhvervsliv kører på en gammeldags, lavsmæssig og fjollet facon, men det er jo slet ikke tilfældet, det er absolut ikke tilfældet. Jeg vil henvise til hele den udvikling, som vi er inde i. Det er vel ikke anderledes i dette land, end det er i de forskellige andre lande, at en virksomhed selvfølgelig kalkulerer, og under sine kalkulationer har den også foretaget beregninger over den arbejdskraft, den nu engang skal anvende, og så hjælper det ikke, at man her fra lovgivningsmagtens side vil begynde at dirigere et spil, hvis regler er fastlagt ved forhandling mellem to parter, hvorunder man navnlig har taget hensyn til arbejdets tarv og arbejdets udførelse. Jeg tror ikke, at det går så let.

Jeg har sagt, at fik vi en bestemmelse ind i overenskomsterne, hvorefter arbejdet blev betalt med den samme pris, hvad enten det var faglærte eller ufaglærte arbejdere, der udførte det, så ville det være et skridt i den rigtige retning. En sådan bestemmelse har vi altså ikke kunnet få ind, bl. a. fordi arbejdsgiverne har villet anvende bevægeligheden til i visse situationer at få arbejdet udført billigere. Det er vel ikke noget, vi kan forklejne dem for, for enhver, der skal have et arbejde udført, vil vel have det udført så billigt som overhovedet muligt, og det er her, interesse modsætningerne som oftest kommer frem, og de kan også komme frem mellem de forskellige organisationer.

Jeg tror ikke, den ærede ordfører for forespørgerne skal lægge så meget i de betragtninger, som LOs formand fremsatte om had mod organisationerne. I det øjeblik vi som moderne organisationer over for vor modpart er i stand til at ordne mange af disse vigtige spørgsmål, finder vi, at så er det en utidig indblanding, som foretages fra politisk side over for den udviklingsproces, der er i gang. Helt, helt enkelt; det er da givet, at når vi forhandler på det moderne arbejdsmarked, så forhandler vi mange spørgsmål, og vi forhandler ikke mindst bevægeligheden, vi forhandler den nye teknik, som skal sættes i gang, og de

[Hans Rasmussen.]

nye arbejdsprocesser, og vi forhandler dermed også spørgsmålet om at sætte andre arbejdere til at udføre dem.

Når jeg talte om det langsomste skib, så var det i forbindelse med organisationsstrukturen. Jeg mener, der er sket overordentlig meget, når det drejer sig om bevægeligheden i og indretningen af dansk erhvervsliv.

Over for det ærede medlem hr. Ninn-Hansen vil jeg gerne sige, at lavstiden er jo forladt; selv om der i visse overenskomster måske er bestemmelser, også kutymemæssige bestemmelser og eksklusive bestemmelser, er det vel ikke anderledes, end at i det øjeblik en arbejdsplads begynder at antage arbejdskraft, er det, fordi man har anvendelse for den pågældende arbejdskraft, og det er først efter, at arbejdskraften har fundet beskæftigelse på virksomheden, at man opretter overenskomster om løn- og arbejdsvilkårene. Her er man altså enig om en tilrettelæggelse på den bedste måde og under hensyn til arbejdets tarv. Overenskomsterne fornyes også successivt, så når det er nødvendigt med nye bestemmelser, må de tages op til forhandling parterne imellem, og man må se at finde frem til en forståelse.

Jeg lægger overordentlig megen vægt på professor Illums bøger og ved også, at Illum har skrevet meget i sine bøger, som vi følger som anvisning; men det forekommer mig nu på det område her, hvor det drejer sig om, at der er monopol på arbejdet, at det, der står vistnok på side 183, er for stærkt, for professor Illum har ikke kunnet holde til det, idet den faste voldgiftsret som regel er vejet uden om og har henvist spørgsmålet til behandling i en faglig voldgift, og de faglige voldgiftssager er jo næsten altid blevet vundet af arbejdsgiverne, selv om arbejderne måske her har haft divergerende opfattelse af synspunkterne. Derfor lægger jeg ikke så meget i bemærkningerne om, at hvis først et arbejde er overdraget til en vis kategori, kan det ikke føres over til udførelse af andre. Arbejderne har godt nok ønsket, at det kunne overføres til andre, men de har stædigt fastholdt, at det så måtte udføres til den betaling, der gælder for arbejdet.

Det er nærmest her, stridsspørgsmålet er opstået.

Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt forespørgslen har været overflødig eller ikke overflødig, har jeg altså ikke her — vel for sidste gang, jeg står på talerstolen i folketinget — villet udfordre til nogen side, for at partierne måske kunne tage hinanden i hånden og sige, at jeg sådan har fremsat udtalelser fra talerstolen, som ikke har været lige velvalgte. Vi har altså drøftet tingene igennem, og det er givet, at når det drejer sig om arbejde, må vi også tage kvaliteten i betragtning. Det er vel meget rimeligt, at tømrerne og deres tømrersvende har en bestemmelse om, at hvis de udfører et vist stykke arbejde, skal det være de faglærte arbejdere, der udfører det. Vi vil alle sammen gerne bo i huse, som er kvalitetshuse; vi bryder os jo ikke om at bo i et hus, der er lagt et tag på, og det så alligevel regner ned; vi sætter selv pris på kvalitet. Endelig er der jo noget, der hedder kunderne, i forbindelse med de varer, som vi nu engang fremstiller. Derfor synes jeg, at jeg gerne vil sige her, at ikke mindst når der er tale om de varer, der er håndværksmæssigt fremstillet — og varer, der fremstilles i vor industri, har efterhånden betegnelsen kvalitetsvarer — er det vel navnlig kvaliteten, der er afgørende for, at vi kan afsætte så mange varer i udlandet, som vi er i stand til, og ikke masseproduktion. Det er altså kvaliteten, vi skal leve af, og vil vi have kvalitetsvarer, så bliver det nu en sag mellem arbejdsgiverne og de pågældende at finde frem til den bedst egnede arbejdskraft. Dernæst kommer kunderne; kunderne gør jo vrøvl, hvis de ikke får den vare, som de nu engang skal have, og derfor kan vi ikke uden videre dirigere arbejdskraften til hvad som helst. Der er ikke det mindste i vejen for — og der er jo en rig udvikling i gang med det — at ufaglærte arbejdere på en kortere tid kan lære den faglærtes arbejde og dermed automatisk kan overflyttes til deres gruppe, og der er adskillige tusinder, der har fundet mulighed for oprykning. Derfor er det ikke rigtigt, som det ærede medlem hr. Ninn-Hansen siger, at opstigningsmulighederne ikke er til stede. Der er mange opstigningsmuligheder, men vi kom måske

[Hans Rasmussen.]

for sent i gang med at hjælpe de ufaglærte til den oplæring, som nu er i gang i rigt mål, og dermed melder opstigningsmulighederne sig også. For det menneske, der efterhånden har lært noget og har kvalifikationer og duelighed til arbejdets udførelse, trænger sig også på og vil komme til at udføre det, og ham vil der blive regnet med.

Jeg synes heller ikke, man kan sige, at kvinderne på arbejdsmarkedet holdes tilbage; tværtimod trænger kvinderne bravt frem. Vi beskæftiger 16.000-17.000 i metalindustrien. Det, der er vanskelighed med for kvinderne, og det, vi gerne vil have hjælp til fra det ærede medlem hr. Ninn-Hansens side, er ligelønnen. Kunne vi få hjælp til ligeløn, ville et stort skridt være nået, og mange problemer ville være løst.

Må jeg lige sige med hensyn til spørgsmålet om den fremmede arbejdskraft, at vi ønsker mest muligt at beskæftige dansk arbejdskraft. På den anden side har vi måttet erkende inden for jern- og metalindustrien, at vi i øjeblikket har måttet tage tyske arbejdere i arbejde for at færdiggøre forskelligt montagearbejde, vi ikke har villet lukke af for. Men når vi — som det har været efterlyst — ikke benytter fremmede arbejdskraft i samme omfang som Sverige og Schweiz, hænger det jo simpelt hen sammen med, at vi ikke i vort land undtagen igennem de seneste år har haft fuld beskæftigelse, hvorimod både Schweiz og Sverige vel har haft fuld beskæftigelse igennem snart mere end 25 år. Det må vi tage med i vore betragtninger.

Den måde, arbejdet er anlagt på, betyder selvfølgelig, at vi fortsat skal beskæftige os med det, og det er rigtigt, som det ærede medlem hr. Rimstad sagde, at det er et spørgsmål, som ganske enkelt fortsat må behandles mellem arbejdsmarkedets parter. Det er her, resultaterne skal nås, og man er ikke i stand til hverken at tvangsdirigere el. lign. Mestrene skal udføre arbejdet. De vil nu en gang have den arbejdskraft, som er nødvendig, og hvis det var sådan, at man kunne gribe ind, kunne der måske for bygningshåndværkets vedkommende rejses spørgsmålet, om der har nedsat sig for mange små murermestre. Det kunne være, at der herigennem kunne

fås nogen arbejdskraft, men dér må vi lade liberaliseringen og det frie erhvervsliv råde.

Jeg tror, vi vil være tjent med, at vi har en virkelig god, kvalitetsmæssig arbejdskraft både blandt de faglærte, akademikerne, ingeniørerne o. s. v., for det viser sig jo alligevel, at hvad angår det arbejde, vi er i stand til at afsætte til udlandet, er de folk, der har udført det, gode gesandter for vort land. Og derfor skal vi ikke ved tvangsmidler eller pres søge at rette på den arbejdsdeling, som langsomt er i gang herhjemme. Vi skal ikke gøre ulykker på dette felt, og derfor har forespørgslen vel haft det formål at få spørgsmålet drøftet her i folketinget. Dog må det fortsat være de to parter på arbejdsmarkedet, der søger løsningen på problemerne.

Ninn-Hansen: Jeg var meget glad for det ærede medlem hr. Hans Rasmussens afsluttende bemærkninger og kan helt underskrive, hvad det ærede medlem sagde. Det gælder både det ærede medlems fremhævelse af betydningen af denne drøftelse her, og at det må være arbejdsmarkedets parter, der selv skal drøfte og afgøre disse ting. Andet har vi jo heller ikke sagt med vor forespørgsel.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen sagde rettet til mig, at lavstiden er forbi. Det er altså nødvendigt at sige til det ærede medlem, at jeg ikke har hævdet, at lavstiden endnu eksisterede. Jeg gør det ærede medlem opmærksom på, at jeg tværtimod fremhævede, hvad hans egen organisation og Dansk Arbejdsgiverforening havde gjort for at komme frem til større bevægelighed på arbejdsmarkedet; men derved behøver ikke at være sagt, at vi mener, at alt er i orden.

Det ærede medlem hr. Hans Rasmussen henviste på ny til Illum. Det er rigtigt nok, at andre, bl. a. Rise, har fremsat indvendinger mod Illum, men også Rise hævder jo disse mange kutyper og direkte overenskomstbestemmelser, der sikrer arbejde for faglærte og holder de andre udenfor. Derfor har vi den opfattelse, at bevægelsesmulighederne ikke er tilstrækkelige. Jeg tror, det er et meget stort problem at få reserven af kvindelig arbejdskraft mere ind på arbejdsmarkedet. Jeg tror

[Minn-Hansen.]

ikke, det kan afvises, sådan som det blev. Jeg har ingen mulighed for at bestemme noget med hensyn til aflønningen, men jeg har den principielle opfattelse, at arbejde af samme kvalitet også skal lønnes ens. Noget andet finder jeg urimeligt, ikke alene fordi man hindrer arbejdskraften i at komme frem, men også i spørgsmålet om kvindernes rettigheder. Det er urimeligt, at man har bestemmelser og rejser sager af den karakter, jeg nævnte. Jeg tror også, man har brug for denne arbejdskraft og derfor bør se at finde frem til de former, bl. a. deltidarbejde, som i højere grad drager kvinderne ind på arbejdsmarkedet.

Vi har jo hver for sig nævnt mange grunde til, at spørgsmålet om bevægeligheden på arbejdsmarkedet har betydning. Men der er kommet en begrundelse til frem her under denne debat, som jeg gerne vil opholde mig lidt ved. Det ærede medlem hr. Aage Fogh nævnte en tanke, som man undertiden hører i debatten, nemlig om vi skal have udenlandsk arbejdskraft her til landet, og synspunkter af denne art kan selvfølgelig drøftes ligesom alle andre spørgsmål. Men jeg vil dog gerne sige, at jeg synes ikke, dette at importere udenlandsk arbejdskraft skal være hverken den første eller den anden løsning. Tværtimod synes jeg, vi har pligt til at finde frem til alle muligheder for at søge at undgå importen af fremmed arbejdskraft. Jeg tror og håber, at de, der nu skal forhandle om disse spørgsmål, vil se lige så alvorligt, som vi selv gør det, på ønskeligheden af at skabe bevægelighed på arbejdsmarkedet, for netop dette er den første og måske i virkeligheden den eneste måde, hvorpå man kan opnå en sådan ordening, at man kan få opfyldt behovet for arbejdskraft uden at gå til en løsning af den art, det ærede medlem hr. Aage Fogh nævnte: import af fremmed arbejdskraft. Jeg synes kun, det understreger betydningen af, at man fjerner alle hindringer for den rette bevægelighed på arbejdsmarkedet.

Den højtærede statsminister mindede om de glade dage i arbejdsministertiden, da vi jo blev enige om megen vigtig lovgivning; på samme måde som vi efter min mening i det store og hele er blevet enige om mange ting her i dag. Jeg er i hvert fald glad for, at den højtærede statsminister

så stærkt og positivt også fremhævede de menneskelige hensyn og hensynet til uddannelsen i forbindelse med denne forespørgsel. Også jeg vil gerne på mit partis vegne svare helt klart på det spørgsmål, den højtærede statsminister rejste, nemlig om vi ønskede tvang over for organisationerne fra regeringens side. Nej, vi ønsker ingen sådan tvang, og det synes jeg også fremgår af forespørgselsens ordlyd. Jeg vil tilføje, at vi heller ikke ønsker at pålægge den højtærede statsminister nogen tvang. Vi vil selvfølgelig hverken tvinge den højtærede statsminister til at spadsere ud i Rosenørns Allé eller til Vester Voldgade. Det er muligt, at den højtærede statsminister kommer det ene af stederne en gang imellem alligevel, men ... (*Statsministeren* [J. O. Krag]: Dér har jeg selv kontor!). Ja, ja, det ved vi, men det var måske en lidt anden adresse, jeg tænkte på ... (*Statsministeren* [J. O. Krag]: Det er samme adresse!). Så en anden etage da — så blev vi også enige her.

Jeg synes, at vi med de tilkendegivelser, vi har givet her i debatten, har sagt, at vi vil finde det formålstjenligt, at statsministeren, når han — og det sker vel en gang imellem — får lejlighed til at drøfte spørgsmål af denne art med de to hovedorganisationer, fremhæver de synspunkter, der er fremkommet her fra de allerfleste sider om ønskeligheden af større bevægelighed. Endelig er det da også rigtigt, som den højtærede statsminister selv fremhævede, at de synspunkter, der her er fremkommet, vil blive hørt og læst de steder, hvor man skal forhandle om disse spørgsmål. Så kan vi håbe — og det håb er vi altså fælles om — at det får virkning disse steder.

Ordføreren for forespørgerne (*Axel Kristensen*): Da diskussionen er drejet hen på uddannelse, må jeg have lov til at sige, at da vi i sin tid gennemførte loven om uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, forsøgte jeg meget stærkt som ordfører at få skabt en rationel uddannelse af de unge ufaglærte. Jeg beklager, at vi ikke dengang fik hjælp fra socialdemokratiet; man nøjedes med en omskoling af de ældre arbejdere, og det er en meget lille ting i forhold til at skabe en rationel uddannelse. Det var der imidlertid ikke politisk mulighed for. Vor

[Axel Kristensen.]

interesse på dette område er ikke mindre end andres.

Endelig tager jeg det, at det ærede medlem hr. Hans Rasmussen ikke svarede mig på, om en virksomhed kunne dele et arbejde op og lære folk op, hvis bare man betalte dem den samme løn, som de faglærte fik, som udtryk for, at det kan man ikke — ellers havde det ærede medlem hr. Hans Rasmussen nok sagt ja.

Hans Rasmussen: Hvis der ikke havde været mulighed for at opdele arbejdet, er det da ganske klart, at vi ikke havde haft den industri, som vi i øjeblikket har. Der gives rige muligheder for at opdele arbejdet i forskellige arbejdsprocesser. Dermed er jo også gamle priskuranter bortfaldet, og nye priser skal aftales. Det gives der rig mulighed for. (Axel Kristensen: For ufaglærte?). Også for ufaglærte.

Endelig vil jeg sige, at når det drejer sig om uddannelse, diskuterer vi i øjeblikket i høj grad inden for vort område en erhvervsuddannelseslov til erstatning for den almindelige lærlingelov. Også på det område følger vi altså med. Vi behøver som sagt ikke det politiske stød, som man forsøger at give os, men hvad — det må vi jo tage med i betragtningerne.

Hermed sluttede forespørgslen.

Man gik dernæst til:

Fortsættelse af tredje behandling af forslag til lov om ændring af lov om folketingsvalg i Grønland.

(Foregående del af tredje behandling findes i tidenden sp. 5649).

Der var stillet følgende ændringsforslag.

Af *ministeren for Grønland*, tiltrådt af *udvalget*:

Til § 2.

Ordene „og 10“ udgår i såvel stk. 1 som stk. 2.

Bemærkninger.

Ved bestemmelsens nu foreslåede formulering er begrundelsen for en senere ikrafttræden bortfaldet.

Formanden: Grunden til, at den påbegyndte tredje behandling af lovforslaget blev afbrudt tidligere på dagen, var, at ændringsforslaget ved en fejltagelse ikke var blevet trykt og omdelt til tingets medlemmer. Omdeling har nu fundet sted, men ændringsforslaget kan ikke behandles i dette møde, medmindre tinget giver sit samtykke dertil. Hvis der ikke bliver gjort indsigelse, vil jeg betragte samtykket som givet. (Ophold). Det er givet.

Ændringsforslaget sættes til forhandling.

K. Axel Nielsen: Jeg beklager, at jeg, da jeg i går fik kendskab til, at dette ændringsforslag ville blive stillet af den højtærede minister for Grønland, ikke drog omsorg for, at ændringsforslaget blev trykt og omdelt. Jeg siger det, for at der ikke skal herske tvivl om, at det er mig, der har ansvaret for fejlen.

I øvrigt skal jeg kun gentage, idet jeg henviser til mine udtalelser tidligere i dag, at hele udvalget anbefaler at stemme for ændringsforslaget.

Hermed sluttede forhandlingen om ændringsforslaget.

Ændringsforslaget vedtoges uden afstemning.

Lovforslaget som helhed sættes derefter til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Lovforslaget vedtoges enstemmigt med 101 stemmer.

Formanden: Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Der er ikke mere på dagsordenen.

Det er meddelt mig, at udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om afgift af spiritus, vin og øl ønsker at afgive mundtlig indstilling ved nævnte lovforslags tredje behandling.

Det er meddelt mig, at udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om tipping ønsker at afgive mundtlig indstilling ved nævnte lovforslags tredje behandling.

[Formanden.]

I skrivelse af dags dato anmoder ministeren for kulturelle anliggender under henvisning til lov om statens kunstfond om, at der må blive udpeget 5 medlemmer til at indtræde i det i lovens § 5 omhandlede repræsentantskab.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 29. maj, kl. 10 med følgende dagsorden:

1) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om godkendelse af handelsskoler, tekniske skoler samt maskinmester- og maskinistiskoler og tilskud m. v. til disse skoler.

2) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om oprettelse af et universitet i Odense.

3) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om frigørelse for visse tilskudsbestemmelser.

4) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om dybfrosne levnedsmidler m. v.

5) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om levnedsmidler m. m.

6) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om påligningen af indkomst- og formueskat til staten.

7) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om tipping.

8) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om afgift af spiritus, vin og øl.

9) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om Grønlands landsråd og kommunalbestyrelser m. v.

10) *Anden (sidste) behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en socialreform [af P. E. Eriksen m. fl.].

11) *Anden (sidste) behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om godkendelse af „Kongeriget Danmarks Hypotekbank“'s regnskab for regnskabsåret 1962-63.

12) *Anden (sidste) behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om ændringer i folketingets forretningsorden [vedrørende godkendelse af grønlandske mandater].

13) *Anden (sidste) behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om Danmarks ratifikation af fiskerikonventionen af 9. marts 1964.

14) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om Danmarks fiskeriterritorium.

15) *Første behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning i henhold til grundlovens § 47 med hensyn til statsregnskabet for finansåret 1962-63.

Mødet hævet kl. 17¹⁸.

103. møde.

Fredag den 29. maj kl. 10.

Formanden: Medlem af folketinget Ib Thyregod har meddelt mig, at han ønsker til landbrugsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren nu — jfr. tidligere svar af 21. juni 1963 — oplyse, hvornår der kan forventes afgivet betænkning fra den af ministeren i 1957 nedsatte kommission til behandling af spørgsmålet om forurening af havvandet ved vore kyster m. v.?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommende spørgetid.

Den første sag på dagsordenen var:

Tredje behandling af forslag til lov om godkendelse af handelsskoler, tekniske skoler samt maskinmester- og maskinistiskoler og tilskud m. v. til disse skoler.

(Anden behandling af lovforslaget (nr. 142) findes i tidenden sp. 5577).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Lovforslaget

vedtoges enstemmigt med 108 stemmer.

Formanden: Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

Tredje behandling af forslag til lov om oprettelse af et universitet i Odense.

(Anden behandling af lovforslaget (nr. 125) findes i tidenden sp. 5590, udvalgets tillægsbetænkning i tillæg B. sp. 1115).

Der var ikke stillet ændringsforslag i tillægsbetænkningen.

Uden for tillægsbetænkningen var der stillet følgende ændringsforslag:

Af *Birthe Wetlesen:*

Til titlen.

1) Titlen ændres til:

„Forslag til lov om oprettelse af et universitet i Odense samt et fakultet i det sydlige Jylland.“

Til § 1.

2) Efter ordet „Odense“ tilføjes: „samt et fakultet i det sydlige Jylland.“

Ændringsforslagene sattes først til forhandling.

Søgaard: Da mit partis ordfører, det ærede medlem fru Lis Groes, ikke kan være til stede, skal jeg knytte en enkelt bemærkning til de af det ærede medlem fru Birthe Wetlesen stillede to ændringsforslag.

Vi mener ikke at kunne medvirke til gennemførelsen af disse ændringsforslag, da de ting, som det ærede medlem her vil have indflettet, fuldt ud dækkes af den betænkning, det samlede udvalg har afgivet. Vi henstiller, at ændringsforslagene bliver forkastet.

Birthe Wetlesen: Som jeg gav udtryk for ved anden behandling, lægger de uafhængige den allerstørste vægt på, at forberedelserne til opbygningen af et universitet i det sydlige Jylland påbegyndes med det samme. Dette universitet må ikke gives lavere prioritet end den videre udbygning af Odense universitet.

Af den betænkning, udvalget afgav før anden behandling, fremgår det, at den højtærede undervisningsminister har udtalt, at opbygning af et humanistisk fakultet i det sydlige Jylland vil kunne finde sted jævnsides med opbygningen af universitetet i Odense, en udtalelse, der tilsyneladende skal forstås som et løfte til udvalget. Men det kan ikke være rigtigt at lave noget, der ligner lovgivning, gennem mere eller mindre klare løfter i en betænkning. Det kan aldrig være bindende på samme måde som en egentlig lov over for et nyt folketing og en eventuel ny undervisningsminister. Det